

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0132-з
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньої програми «Початкова освіта»
Ю. Г. Манило

Керівник: доцент кафедри дошкільної та початкової
освіти, к. пед. н., доцент _____
Ю. Є. Зубцова

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н., доцент _____
О. О. Самсонова

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Манило Юлії Григорівні

- 1. Тема роботи:** «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей»
керівник роботи Зубцова Юлія Євгенівна, кандидат педагогічних наук, доцент
затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 р. № 1504-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 23.10.2023 р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики та курсових робіт.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** визначити особливості підготовки майбутніх вчителів в контексті реформування початкової освіти; обґрунтувати роль ранкової зустрічі в освітній системі Нової української школи; проаналізувати особливості проведення ранкової зустрічі в початковій школі; запропонувати методику вивчення розуміння майбутніми педагогами важливості ранкових зустрічей в початковій школі; обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** немає.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Зубцова Ю.Є.	12.10.2022 р.	12.10.2022 р.
Розділ 1	Зубцова Ю.Є.	16.11.2022 р.	16.11.2022 р.
Розділ 2	Зубцова Ю.Є.	29.03.2023 р.	29.03.2023 р.
Висновки	Зубцова Ю.Є.	06.09.2023 р.	06.09.2023 р.
Додатки	Зубцова Ю.Є.	03.10.2023 р.	03.10.2023 р.

7. Дата видачі завдання: 10.10.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-березень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання висновків	вересень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 53 с., 64 джерела.

Мета дослідження: – теоретично обґрунтувати засади впровадження ранкових зустрічей в освітній процес початкової школи та визначити педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів.

Предмет дослідження - педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.

Методи дослідження: аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних.

Теоретичне значення дослідження: уточнено термінологічний апарат означеної проблеми; визначено особливості впровадження ранкових зустрічей в освітній процес початкової школи.

Практичне значення: визначено педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей.

Галузь використання: заклади вищої освіти.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ,
РАНКОВА ЗУСТРІЧ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС,
ПОЧАТКОВА ОСВІТА

SUMMARY

Manylo Yu. G. Preparation of Future Primary School Teachers for Morning Meetings

The qualification work consists of an introduction, 2 sections, findings, a list of references (64 items, 6 of them in a foreign language).

An important task of a modern elementary school is to introduce new educational content that will contribute to the successful self-realization of a child and the formation of cross-cutting skills necessary in everyday life. One of the ways to realize this task is to hold morning meetings at the beginning of the school day. The need to develop competencies and cross-cutting skills of primary school students is stipulated by the Conceptual Framework for Secondary Education Reform and the State Standard of Primary Education. That is why future primary school teachers should be prepared to plan and conduct morning meetings.

The research purpose is to theoretically substantiate the principles of introducing morning meetings into the educational process of primary school and to determine the pedagogical conditions for preparing future primary school teachers to conduct morning meetings.

The research tasks:

1. Identify the features of future teachers' training in the context of primary education reform.
2. To substantiate the role of the morning meeting in the educational system of the New Ukrainian School.
3. To analyze the features of the morning meeting in primary school.
4. To propose a methodology for studying future teachers' understanding of the importance of morning meetings in primary school.
5. To substantiate the pedagogical conditions for preparing future primary school teachers for morning meetings.

The research object of the qualifying work is the professional training of future primary school teachers.

The research subject is pedagogical conditions of future primary school teachers' preparation for conducting morning meetings.

The first part “Theoretical Foundations of Implementing Morning Meetings in the Educational Process of the New Ukrainian School” examines the specifics of training future teachers in the context of reforming primary education; defines the features of holding a morning meeting in primary school; analyzes the role of morning meetings in the educational process of the New Ukrainian School.

In the second part “Methodological basis of preparation of future primary school teachers for conducting morning meetings” the methodology of studying the readiness of future teachers to conduct morning meetings in primary school is proposed and the pedagogical conditions for preparing future primary school teachers for conducting morning meetings are substantiated.

Keywords: training of future teachers, pedagogical conditions, morning meeting, junior pupils, educational process, primary education.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні засади впровадження ранкових зустрічей в освітній процес Нової української школи.....	11
1.1. Специфіка підготовки майбутніх вчителів в контексті реформування початкової освіти.....	11
1.2. Особливості проведення ранкової зустрічі в початковій школі.....	20
1.3. Роль ранкової зустрічі в освітньому процесі Нової української школи	27
Розділ 2. Методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.....	36
2.1. Методика вивчення готовності майбутніх педагогів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі.....	36
2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.....	45
Висновки.....	58
Список використаних джерел.....	61
Додатки	68

ВСТУП

Динамічність суспільних процесів, трансформація економічного, соціально-політичного устрою в Україні, інтеграція у європейський простір, викликають зміни і в освітній галузі.

Реформування системи освіти в Україні зумовило перегляд змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів, які будуть здатні працювати в контексті провідних засад Нової української школи. Важливим завданням сучасної початкової школи є впровадження нового змісту освіти на засадах компетентнісного, особистісного орієнтованого та діяльнісного підходів, що сприятимуть успішній самореалізації дитини, формуванню наскрізних вмінь необхідних у повсякденному житті. Одним із шляхів реалізації поставленого завдання є проведення ранкових зустрічей на початку навчального дня. Ця заздалегідь запланована зустріч надає можливість налаштувати учнів на освітній процес, створити позитивну атмосферу спілкування, формувати спільноту, виховувати цінності, розвивати комунікативні, соціальні та академічні навички.

Необхідність формування компетентностей та наскрізних вмінь молодших школярів обумовлена Концептуальними засадами реформування середньої освіти та Державним стандартом початкової освіти. Саме тому майбутні вчителі початкових класів мають бути готові до планування та проведення ранкових зустрічей.

В Концепції розвитку педагогічної освіти, Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліст)» визначено компетентності, якими має володіти вчитель і які необхідні для проведення ранкових зустрічей, до прикладу: здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та

організувати їхню пізнавальну діяльність; здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій; здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

Проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядають: Н. Бібік, О. Будник, В. Бондар, Л. Коваль, О. Комар, С. Мартиненко, Л. Петухової, М. Островська, Н. Побірченко, О. Савченко, Т. Сорочан, С. Стрілець, Л. Хоружа, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін. Основні тенденції реформування початкової школи в контексті освітньої реформи окреслено у роботах І. Большакової, О. Онопрієнко, М. Пристінської, Н. Софій та ін. Поняття ранкової зустрічі, методика її проведення у початковій школі піднімається у публікаціях М. Баннік, Т. Воронцової, Т. Гаранчук, Н. Ларіонова, Ю. Лимар, І. Марченко, О. Рибак, А. Сідлецького, М. Скрипець, Н. Стрельцова, І. Шевченко та ін.

Разом з тим питання фахової підготовки майбутніх учителів початкової ланки освіти до планування та проведення ранкових зустрічей ще недостатньо розроблено чим і зумовлено вибір теми магістерського дослідження, а саме: «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей».

Мета роботи – теоретично обґрунтувати засади впровадження ранкових зустрічей в освітній процес початкової школи та визначити педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.

Завдання дослідження:

1. Визначити особливості підготовки майбутніх вчителів в контексті реформування початкової освіти.
2. Обґрунтувати роль ранкової зустрічі в освітній системі Нової української школи.

3. Проаналізувати особливості проведення ранкової зустрічі в початковій школі.

4. Запропонувати методику вивчення розуміння майбутніми педагогами важливості ранкових зустрічей в початковій школі.

5. Обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів.

Предмет дослідження - педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей.

Для реалізації окреслених завдань та досягнення мети використано комплекс теоретичних методів дослідження, а саме: аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури, вивчення педагогічного досвіду; методи ретроспективного, порівняльного та системного аналізу тощо.

Теоретичне значення дослідження: уточнено термінологічний апарат означеної проблеми; визначено особливості впровадження ранкових зустрічей в освітній процес початкової школи.

Практичне значення: визначено педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Специфіка підготовки майбутніх вчителів в контексті реформування початкової освіти

В умовах модернізації національної системи освіти змінюються вимоги до фахової підготовки педагогів. Власне підготовці майбутніх учителів початкових класів приділяється особливе значення, оскільки ефективність освітніх реформ залежить від початкової школи, в якій закладаються основи, формуються ключові компетентності та наскрізні уміння, визначені в Державному стандарті початкової освіти.

Конкурентоспроможність випускника, що опанував професію вчителя початкової школи має визначається його загальними та фаховими компетентностями, сформованими професійними уміннями, досвідом практичної діяльності, готовністю до динамічних змін, які відбуваються в суспільстві в цілому та в освіті зокрема. Наразі змінюються ролі педагога, від ретранслятора інформації до фасилітатора, тьютора, модератора, агента змін, коуча, ментора тощо.

Проблему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи розглядають: Н. Бібік, О. Будник, В. Бондар, Л. Коваль, О. Комар, С. Мартиненко, Л. Петухової, М. Островська, Н. Побірченко, О. Савченко, Т. Сорочан, С. Стрілець, Л. Хоружа, Л. Хомич, І. Шапошнікова та ін.

Науковці наголошують на тому, що фахова підготовка майбутнього вчителя початкових класів включає оволодіння знаннями, методами та прийомами навчання предметів освітніх галузей, формування вмінь використання їх для вирішення педагогічних та методичних завдань, спрямованих на виявлення та розвиток здібностей дітей, необхідних навчальних

вмінь та навичок, залучення молодших школярів до різних видів діяльності [35, с. 13].

Орієнтири для проєктування оновлених стратегій навчання майбутніх вчителів початкових класів закладено у Концепції розвитку педагогічної освіти, Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліст)», стандартах фахової передвищої та вищої освіти.

Розглянемо ці документи більш детально та зацентруємо увагу на тих положеннях, які є дотичними до тематики кваліфікаційної роботи.

В Концепції розвитку педагогічної освіти (2018) педагогічна освіта розуміється як система професійної підготовки педагогічних працівників до здійснення педагогічної діяльності. В документі зазначено, що програми підготовки педагогів мають містити складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а також методику викладання освітніх галузей / навчальних предметів.

Модернізація освітніх програм підготовки майбутніх педагогів має серед іншого передбачати: впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування загальних компетентностей у здобувачів вищої освіти, набуття майбутніми педагогами вмінь формування компетентностей в учнів; запровадження принципу дитиноцентризму та педагогіки партнерства тощо [20].

У Професійному стандарті (2020) за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліст)» визначено мету професійної діяльності вчителя, яка полягає в організації навчання і виховання учнів шляхом формування у них ключових компетентностей, світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей та ін.

Зазначено, що вчитель своїм прикладом утверджує повагу до суспільної

моралі та суспільних цінностей, разом з батьками формує в учнів прагнення до взаєморозуміння, миру, злагоди тощо. У документі наголошується, що процеси навчання, виховання та розвитку є наскрізними. Також визначено 5 загальних компетентностей та 15 професійних компетентностей (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, компетентність педагогічного партнерства, здатність навчатися протягом життя), які є складовими трудових функцій.

Виокремимо трудові функції та відповідні компетентності, знання, уміння і навички, які пов'язані із темою кваліфікаційної роботи.

Так, для проведення ранкових зустрічей, важливо, щоб у вчителів була сформована мовно-комунікативна компетентність, до прикладу, здатність формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння та навички; предметно-методична компетентність, а саме, здатність формувати і розвивати в учнів ключові компетентності та наскрізні вміння, здатність розвивати в учнів критичне мислення, формувати ціннісні ставлення (трудова функція А «Навчання учнів предметів (інтегрованих курсів)»)

Із психологічної компетентності важлива здатність враховувати вікові та індивідуальні особливості, використовувати стратегії для розвитку позитивної самооцінки здобувачів, здатність формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуватиме себе її частиною; із емоційно-етичної компетентності – здатність керувати власними емоційними станами, безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; із компетентності педагогічного партнерства – здатність до рівноправної взаємодії з учнями (трудова функція Б «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу»).

Серед компетентностей, визначених у трудовій функції В «Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища», виділимо здатність забезпечувати сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб (інклюзивна компетентність); здатність організовувати

безпечне освітнє середовище, формувати культуру здорового та безпечного життя (здоров'язберезувальна компетентність). У складову функції Г «Управління освітнім процесом» з-поміж інших входить організаційна компетентність, яка включає здатність організовувати різні види та форми навчальної та пізнавальної діяльності [39].

Система вищої ступеневої педагогічної освіти розуміється як спеціально сконструйована, цілісна, динамічна та керована, завдяки якій здійснюється підготовка майбутніх учителів початкової школи [16, с. 83]. Професійна підготовка майбутніх учителів школи здійснюється в педагогічних коледжах (фаховий молодший бакалавр, бакалавр), університетах, інститутах, академіях (бакалавр, магістр, PhD).

На жаль, іноді виникає дисбаланс між суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників, визначений у Професійному стандарті та підготовкою майбутніх учителів початкової освіти, оскільки заклади вищої освіти не завжди готові до перегляду змісту фахової підготовки в контексті освітньої реформи Нової української школи (НУШ).

На сьогодні за спеціальністю 013 Початкова освіта затверджено:

- стандарт фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» (2021);
- стандарт вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (2021);
- стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня (2022).

Проаналізуємо ці стандарти відповідно до вмінь педагогічних працівників, необхідних для проведення ранкових зустрічей в початковій школі.

Так, у стандарті фахової передвищої освіти визначено спеціальні компетентності: здатність добирати доцільні методи, засоби і форми навчання відповідно до визначених мети і завдань уроку, іншої форми навчання (до яких ми і відносимо ранкові зустрічі) з урахуванням специфіки змісту навчального матеріалу та індивідуальних особливостей учнів; здатність до організації здоров'язберезувального, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього

середовища; здатність усвідомлювати особисті відчуття і почуття, управляти власними емоційними станами. Серед відповідних результатів навчання виокремимо вміння: розуміти сутність, принципи, зміст, методи, форми та організацію процесу навчання, виховання і розвитку молодших школярів; забезпечувати підтримку особистісного розвитку дитини в освітньому процесі; створювати безпечні, психологічно комфортні умови освітнього процесу, використовувати прийоми попередження та протидії булінгу; створювати здоров'язберезувальне освітнє середовище, зорієнтоване на особистісний розвиток молодших школярів [50].

У стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня дотичними до теми нашого дослідження є такі компетентності:

- здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність;
- здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій;
- здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства.

Серед важливих результатів навчання визначаємо вміння організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти; планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання; організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування;

планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять; здійснювати профілактичні заходи щодо збереження життя та фізичного й психічного здоров'я, планувати та реалізовувати заходи щодо попередження і протидії булінгу та різних проявів насильства чи будь-якої з форм дискримінації серед учнів початкової школи [48].

У стандарті вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня інтегральна компетенція визначає здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері початкової освіти і пов'язана із вмінням застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, яке, зокрема, може охоплювати і питання проведення ранкових зустрічей [49].

Науковці, що займаються питанням підготовки майбутніх педагогів визначили перспективні напрями оновлення змісту фахової освіти.

Так, А. Харківська, О. Молчанюк наголошують на важливості диверсифікації професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів із принципами Нової української школи, тому що від цього буде залежати якість початкової освіти здобувачів, а саме розвиток здібностей, формування цінностей молодших школярів, відкритість до нових звершень, вмотивованість тощо [54].

Науковці звертають увагу на те, що для якісного формування в учнів молодших класів одинадцяти ключових компетентностей, визначених в Державному стандарті початкової освіти, майбутні педагоги мають оволодіти теоретичним та практичними знаннями й уміннями, розумітися на сучасних технологіях, знати та застосовувати інноваційні методи, форми роботи із дітьми. Це в свою чергу передбачає інтеграцію формування компетентностей у здобувачів вищої педагогічної освіти на всіх фахових дисциплінах, єдність теоретичної та практичної підготовки, опанування традиційних й інноваційних методів, форм, засобів навчання та, загалом, перегляд філософії освітнього процесу та власного ставлення до змін, суспільних викликів, до самоосвіти та професійного вдосконалення [54, с. 15].

Л. Дубровська та В. Дубровський зазначають, що ефективність педагогічної підготовки визначається впровадженням з навчальний процес ЗВО нових підходів до його організації і сучасних педагогічних технологій. До прикладу, пропонується змінити ставлення здобувачів до педагогічної роботи, стимулювати їхню мотивацію та забезпечити ситуацію успіху для кожного. Також майбутніх вчителів потрібно вчити знаходити інформацію та користуватися нею, застосовуючи у своїй роботі сучасні педагогічні технології [11, с. 54].

На думку Г. Товканець, у підготовці майбутнього вчителя початкових класів важливою є готовність до здійснення інтегрованого навчання. Саме тому здобувача вищої освіти потрібно орієнтувати на формування в молодших школярів критичного мислення; виокремлення необхідної інформації та її обробки; аналізу та оцінки власних / чужих висловлювань; постановки запитань з метою одержання точнішої інформації або її перевірки; розгляду проблеми з різних точок зору та різних; прийняття обґрунтованих рішень тощо [35, с. 15-16].

М. Островська пропонує у закладах вищої педагогічної освіти при підготовці здобувачів здійснити оновлення освітніх педагогічних технологій шляхом уведення інноваційних, які сприятимуть розвитку у майбутніх учителів активної пізнавальної потреби, самостійності та пошукової активності, рефлексії. Також науковиця пропонує оновити форми взаємодії студентів і викладачів, запроваджуючи активні, особистісно орієнтовані інноваційні технології навчання. Важливим є і спроможність ЗВО забезпечити викладачів і здобувачів відповідними підручниками, навчально-методичними посібниками, в тому числі з питань інноваційних освітніх технологій [34].

Н. Брижак серед важливих завдань ЗВО у процесі підготовки педагогів визначає забезпечення психологічної та практичної готовності до професійного саморозвитку, самоосвіти. Під професійним саморозвитком вчителя науковиця розуміє усвідомлений, цілеспрямований процес діяльності індивіда, спрямований на повну самореалізацію себе як особистості в тій соціальній сфері,

яку визначає її майбутня професія [35, с. 144-146].

В межах нашого дослідження, актуальною є думка Л. Дубровська та В. Дубровський в тому, що сучасний учитель, крім загальних і фахових компетентностей, має володіти організаційно-педагогічними, моральними та комунікативними вміннями. Саме тому, навчальний план професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи має бути є гуманістично спрямованим [11, с. 317].

Суголосні з цією тезою і думки А. Харківської та О. Молчанюк в тому, що у студентів необхідно виховувати крім професійних цінностей (відповідальність, впевненість, оптимізм, креативність, ініціативність, гуманність, толерантність) і загальнолюдські цінності, серед яких є гідність, справедливість, доброта, щирість, повага, турбота, підтримка та соціально-політичні, а саме, свобода, патріотизм, демократія, відповідальність. Це важливо тому, що ці цінності вчитель потім має формувати у дітей [54, с. 16].

Важливим для вчителя початкових класів є такі загальновідомі вміння як перцептивні (вміння проникати у внутрішній світ дитини, оцінювати його емоційний); сугестивні (вміння здійснити емоційно-вольового вплив на учнів); прогностичні (вміння здійснювати педагогічне передбачення); педагогічна рефлексія (вміння дати собі та своїм вчинкам об'єктивну оцінку) [37].

Одним із завдань закладу вищої педагогічної освіти Г. Товканець визначає спрямування освітнього процесу на забезпечення завдань національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді. Так, науковиця пропонує зробити акцент у підготовці майбутнього вчителя початкової школи на послідовну демократизацію і гуманізацію освітнього процесу у вимірах європейських гуманістичні цінностей та забезпечити відповідність змісту і якості виховання актуальним проблемам та перспективам розвитку особистості, суспільства, держави [35].

На важливості готовності здобувачів до виховної роботи наголошує і І. Казанжи. На думку науковиці, професійно-педагогічна компетентність у цій сфері визначається вмінням структурувати наукові та практичні знання для

ефективного розв'язання виховних завдань. Під виховною педагогічною компетентністю, І. Казанжи розуміє «єдність теоретичної, практичної, особистісної готовності майбутніх педагогів до здійснення виховної діяльності з молодшими школярами» [14, с. 124].

О. Будник досліджуючи тему професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, зазначає, що здобувачів вищої педагогічної освіти потрібно вчити органічно поєднувати виховні можливості навчального процесу з потенціалом позаурочної виховної роботи [2].

У світлі гуманістичної парадигми підготовка майбутніх педагогів, на думку С. Якіменко, полягає у формуванні гуманістичної спрямованості педагогічної діяльності. Під гуманістичною спрямованістю науковиця розуміє єдність мотиваційно-ціннісних орієнтацій особистості, в основі якої є ставлення до людини як найвищої цінності. Ця спрямованість визначає та стимулює взаємини всіх учасників педагогічного процесу та, власне, зміст діяльності вчителя. Гуманістичну спрямованість зумовлюють моральні потреби, які виявляються у прагненні людини надавати допомогу іншим, співпереживати, а в основі гуманістичної спрямованості вчителя, за переконанням дослідниці, має бути потреба у гуманній діяльності [58].

Важливість підготовки до здійснення виховної роботи в початковій школі загалом, актуалізує необхідність підготовки до оволодіння знаннями та вміннями, необхідними для проведення ранкових зустрічей з учнями зокрема, адже саме ранкові зустрічі мають невичерпний виховний потенціал.

Серед наявних публікацій у фахових виданнях нами було знайдено тільки одне тлумачення поняття «готовність майбутнього вчителя до проведення ранкових зустрічей у початковій школі» авторкою Ю. Лимар, яка під цим поняттям розуміє «цілісне стійке особистісне утворення, що дозволить планувати та проводити ранкові зустрічі в початковій школі» [23].

Таким чином, сучасній початковій школі потрібні вчителі, які готові здійснювати нові ролі – фасилітатора, тьютора, модератора, агента змін, коуча, ментора. Наявна модель педагогічної освіти вимагає застосування інноваційних

підходів та має враховувати мету, завдання та провідні ідеї Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа» та Державного стандарту початкової освіти. Розв'язання завдання модернізації освіти можливе за умови перегляду змісту підготовки майбутніх педагогів в контексті реформи НУШ. На окрему увагу заслуговує питання підготовки майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі.

1.2. Особливості проведення ранкової зустрічі в початковій школі

Нова українська школа має допомогти дитині адаптуватись та щасливо жити у мінливих та динамічних умовах сьогодення. Однією із складових освітнього процесу в початковій школі, що створює можливості для формування ключових компетентностей, наскрізних вмінь та демократичних цінностей є ранкова зустріч.

Ранкова зустріч має бути побудована на засадах компетентнісного та діяльнісного підходів і має налаштувати учнів на навчальний день, створити сприятливу атмосферу спілкування, позитивний настрій, що стане запорукою успіху подальшої роботи.

Практику ранкових зустрічей вчителі початкових класів мають використовувати у своїй щоденній діяльності на початку навчального дня з урахування особливостей конкретного дитячого колективу та індивідуальних особливостей молодших школярів.

Так, працюючи з молодшими школярами, педагогу потрібно пам'ятати про вікові особливості дітей, а саме: незначний соціальний досвід (що є особливо актуальним в умовах дистанційного навчання), підвищену емоційність, імпульсивність, недостатньо розвинутий емоційний інтелект; несформована адекватна самооцінка; подальшого розвитку потребують моральні почуття та є необхідним досвід моральної поведінки.

Але разом з тим молодші школярі чутливі до морально-етичних впливів;

мають бажання розширювати коло спілкування; потребують емоційного контакту та визнання; мають бажання до нових знань. В них виникає довільність психічних процесів, внутрішній план дій, рефлексія, формуються моральні мотиви поведінки; розвивається здатність співпереживати [26].

В більшості випадків внутрішнє самопочуття, емоційний настрій дитини залежить від особистості вчителя початкових класів, оскільки для учнів молодшого шкільного віку, особливо у першому адаптаційно-ігровому циклі навчання, учитель залишається авторитетом [38].

Саме тому вчителям важливо використовувати активні методи, практичні ситуації, вправи, завдання, які б сприяли духовно-моральному розвитку молодших школярів.

Практика ранкових зустрічей для освітян не є новою, адже часто використовувалась в закладах дошкільної освіти до початку реформи НУШ і розглядалася як частина ранкового прийому дітей.

В закладі дошкільної освіти ранкова зустріч (або ігрове ранкове коло, ранкові вітання, ранковий ритуал, коло радості, коло успіху) є продуманим та запланованим збором дітей на килимку або на свіжому повітрі, що створює позитивну атмосферу у групі на весь день перебування дітей у дитячому садку, дозволяє малюкам запам'ятати та пізнати один одного, дає вихователю можливість навчити дітей взаємній повазі та доброму ставленню один до одного. Ранкове вітання може стати плавним переходом до ранкової зарядки.

До структури ранкової зустрічі в ЗДО можуть входити такі складові:

- збираємось у дружньому колі;
- вітання;
- розгляд спільних вправ на день;
- оголошення чергових;
- запитуємо – відповідаємо;
- взаємодіємо у грі;
- психогімнастика;
- щоденні новини;

- заповнення календаря погоди;
- визначаємо перспективи та ін. [1; 43]

Так, А. Шевчук пропонує вихователям проводити ранкову зустріч, щоб формувати в дітей навички рефлексії. Науковиця називає ранкову зустріч значущою формою та методом взомасмодії дітей та дорослих о ранішній порі; методом диференціації досвіду та формування зворотного зв'язку; формою організації для розвитку соціальних навичок дітей, їхнього емоційного ставлення до подій, застосування власного досвіду в житті групи тощо [56, с. 4]. А. Шевчук наводить приклад ранкової зустрічі на тему «Мистецький досвід», до структури якої входить помірний хід по колу, інтерактивне вітання, інформація про мистецький досвід дитини, загальні новини, групова енергійна руханка [56, с. 7].

У методичній літературі можна зустріти схожі трактування поняття «ранкова зустріч», а саме, – це запланований, структурований збір на початку дня дітей класу з педагогом. Ранкова зустріч, яка триває близько 20 хвилин, посідає важливе місце в повсякденній діяльності початкового класу НУШ, де має панувати атмосфера піклування та довіри [10; 22; 41].

Т. Ларіонова визначає ранкову зустріч як практику, що проводиться зазвичай на початку дня, під час якої вчитель з учнями об'єднуються в коло та виконують декілька пізнавальних різнопланових діяльностей, що створюють позитивне налаштування на весь день взагалі й налаштування на навчання зокрема. У запропонованому науковицею тлумаченні включені і основні завдання ранкових зустрічей, а саме: формування класної спільноти, забезпечення розвитку академічних, соціальних, мовленнєвих навичок дітей та впровадження демократичних цінностей.

Також Т. Ларіонова пропонує розглядати ранкову зустріч як педагогічну технологію, яка включає сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів [22, с. 6].

Сидячи або стоячи в колі діти вітаються, коротко, по черзі діляться власним досвідом з однокласниками, слухають з повагою, ставлять свої

запитання та коментують їх, обмінюються щоденними новинами, які, як правило, готує вчитель, з метою акцентування на темі дня / тижня [22; 41]. Також діти беруть участь у короткій, енергійній груповій вправі для того, аби закріпити певну академічну навичку, пережити відчуття єдності [41].

Ранкова зустріч відбувається в класній кімнаті на килимі, кожен займає зручне для себе положення, що сприяє більш вільному відкритому спілкуванню [51]. Також ранкова зустріч може відбуватися в шкільному коридорі, спортивній чи хореографічній залі, на шкільному або спортивному майданчику тощо.

В європейській освітній системі є практика Circle Time під час якої клас збирається та обговорює, що станеться протягом шкільного дня та / або обмірковують важливу подію, що сталася напередодні.

Одним із елементів Circle Time, є ранкове повідомлення, завдяки якому можна:

- привернути увагу до певних букв, що вивчаються;
- з'ясувати зв'язок між звуками та буквами;
- вчити будувати та редагувати речення;
- звертати увагу на написання (орфографію та пунктуацію) тощо.

Ранкове послання може мати кілька форм, але зазвичай складається з одного-двох публічно сконструйованих речень вчителем, дітьми або через взаємодію вчителя з дітьми. Ранкове повідомлення зазвичай містить інформацію про те, що відбуватиметься в класі цього дня, або про тему, пов'язану з навчальною програмою або останнім досвідом навчання класу, які мають особисте значення для дітей [62].

Структура ранкової зустрічі, описана в методичній літературі різними авторами, має схожі компоненти та зміст. Так, у М. Банник, Т. Гарачук, Н. Ларіонової, О. Рибак, Н. Стрельцової та ін. виділено такі етапи: вітання; групове заняття; щоденні новини; обмін інформацією.

Доцільним, на нашу думку, є визначення Т. Ларіонової організаційного компоненту, який включає визначення педагогом часу проведення та тривалості ранкової зустрічі; вибір місця проведення; підготовку середовища; об'єднання

дітей у коло.

Зрозуміло, що ранкові зустрічі для першокласників будуть короткотривалими (від 3 до 10 хвилин) та включатимуть 1 чи 2 видів діяльності. Поступово тривалість зустрічі та кількість діяльностей зростатиме. Якщо ранкова зустріч проводиться вперше, варто наголосити на правилах її проведення, а потім разом з дітьми додавати правила поведінки за потребою.

Для утворення та проведення ранкового кола потрібен достатній простір, а місце проведення можна змінювати на різних етапах. У підготовці середовища можуть брати участь учні.

Вчителю варто виявляти креативність та продумати способи утворення кола:

- довільно;
- за зростом дітей;
- за кольором очей, волосся дітей;
- за черговістю приходу до класу;
- поряд з другом;
- за алфавітом (перша літера імені або прізвища);
- відповідно до дня народження та / або пори року народження, знаку зодіаку;
- відповідно до кольору витягнутої цеглинки LEGO (кольору геометричної фігури, картки з написами назв частин мови) тощо.

До способів утворення кола також варто залучати дітей. Педагогу доцільно продумати і спосіб збору – сигналу до початку ранкового кола. Крім традиційного шкільного дзвінка, можна застосовувати музику, маленький класний дзвіночок, оплески, музичний інструмент тощо.

Крім зазначених вище структурних елементів, у методичній літературі та розробках ранкових зустрічей вчителями-практиками можна зустріти такі: крісло автора; повідомлення учнів; гра; колективна робота; щоденник вражень тощо.

Зупинимось більш докладно на змісті етапів ранкової зустрічі.

1) Вітання

Учителю варто використовувати різноманітні форми привітання, які підтримують учнів. Це може бути вітання різними мовами, вигуки, використання невербальних засобів, кодів, пісень, віршів. Вітання мають відповідати навчальній програмі та навичкам дітей. Доцільно залучати дітей до вигадкування способів привітання, можна запропонувати роль автора вітання.

Під час привітання дітей слід привчити звертатися один до одного на ім'я, для цього вчитель може демонструвати приклад: «Доброго ранку, Марійко!», «Вітаю тебе, Василько», «Рада бачити Михайлика» тощо. Варто звернути увагу і на тембр голосу, інтонацію, приязний вираз обличчя та погляд у вічі.

Крім власне вітання, цей етап може включати налаштування на плідну роботу, визначення дитини дня, поздоровлення іменинника, призначення чергових тощо.

2) Групові заняття

Групове заняття проводиться з метою об'єднання групи, створення класної спільноти. Сутність цього етапу полягає у виконання спільних групових завдань, ігор та вправ. При цьому ці види діяльності повинні мати кооперативний характер та мають бути такими, що не передбачають суперництва. Ці заняття мають сприяти розвитку наскрізних вмінь та самовираженню, розвивати етичні та моральні почуття, демократичні цінності.

Працюючи з учнями 3-4 класів, вчитель може включати завдання пов'язані з навчальною програмою і, відповідно, розвивати академічні навички.

Такі спільні заходи мають переконувати дітей у важливості співпраці, використанні сильних сторін кожного на користь усієї групи. Плануючи цю частину ранкової зустрічі варто добирати рухливі ігри та вправи; завдання на вдосконалення мовлення, отримання досвіду застосування математичних дій; проводити міні-дослідження; використовувати музику, спів пісень; створювати спільні аплікації; придумувати кросворди, вірші, загадки тощо.

3) Обмін інформацією

Під час проведення цього етапу діти мають можливість висловлювати свої

думки, обмінюватися ідеями і, відповідно, мають змогу дізнатися щось про своїх однокласників. Найціннішим є те, що обмінюючись інформацією діти розвивають навички активного слухання та говоріння. Так, учні можуть ставити відкриті запитання та коментувати, аргументувати, переконувати, дотримуючись правил демократичного спілкування. Крім того відбувається формування вміння почуватися вільно, спокійно і комфортно, виступаючи перед іншими.

Також для цього під час обміну інформацією можна застосувати практику «Крісло автора» – спеціальне крісло, стілець, пуф, де дитина може висловити все те, що її здивувало, схвилювало, вразило; презентувати свої творчі нароби; розповісти цікаві історії.

Доцільно на цьому етапі заповнити «Календар погоди», обговорюючи зміни у природі; ознайомити з певними ідеями та поняттями; створити / обговорити правила класу; вирішити конфліктні ситуації тощо.

4) Щоденні новини

Цей етап також важливий для об'єднання класної спільноти як частини шкільної спільноти, однієї великої справи чи проєкту. Під час «Щоденних новин» може відбуватися колективне обговорення оголошення, яке щодня вивішується на стенді чи дошці в класі або в шкільному коридорі.

Молодші школярі мають можливість познайомити однокласників з таким повідомленням, узяти участь в обговоренні й вирішенні важливої для всієї класної / шкільної спільноти проблеми. Також можна обговорити свято (народне, державне), подію, яка припадає на цей день за календарем. Якщо не було до цього етапу обговорено зміни у природі, то можна це зробити на етапі щоденних новин. Доцільно визначити або відгадати тему дня, тижня, місяця.

Завдяки цьому етапу удосконалюються навички читання, письма, виконання математичних завдань; стимулюється зацікавленість і надається доступ до інформації. Повідомлюючи або вирішуючи проблему, висвітлену в новинах, діти відчувають упевненість у собі

Учням 3-4 класів можна пропонувати створювати такі новини, що виховуватимемо почуття відповідальності [10; 22].

Таким чином, зазвичай ранкова зустріч складається із чотирьох компонентів: вітання; групове заняття; щоденні новини; обмін інформацією. Послідовність компонентів ранкової зустрічі може змінювати відповідно до досвіду проведення групових занять, потреб кожного класу, інтересів дітей, проблеми, яка виникла в класному колективі, тематики дня (тижня, місяця), спільного проєкту, спільного читання книги, першого після ранкової зустрічі уроку, можливостей проведення зустрічі на свіжому повітрі та ін.

1.3. Роль ранкової зустрічі в освітньому процесі Нової української школи

Ранкова зустріч надає можливість учням брати участь у колективному обговоренні, а педагогам розвивати у дітей навички ефективного спілкування, відчуття спільноти, розуміння цінностей, формувати позитивне ставлення до школи та однокласників, взаємну повагу, доуважливість, довіру та повагу до вчителя. Завдяки цій технології закладається позитивний настрій на навчальний день.

Використання ранкових зустрічей дає можливість дітям розв'язати проблемні завдання шляхом спілкування між собою, тим самим розвиває навички комунікації та налаштовує на тісну співпрацю [41, с. 241].

Т. Гарачук наголошує, що ранкова зустріч – це не тільки цікавий та весело проведений час, а спланована форма організації діяльності, яка несе значне смислове навантаження та є втіленням системи цінностей НУШ [6].

Таким чином, ранкова зустріч з одного боку сприяє реалізації однієї з цілей виховання, а саме, орієнтації дітей на гуманістичні цінності, а з іншого і є власне прикладом гуманізації освітнього процесу.

Під гуманізацією освітнього процесу вслід за М. Островською розуміємо перехід від педагогіки тиску (авторитарна педагогіка), що ігнорує проблему міжособистісних стосунків між учителем і учнем, до педагогіки, яка сприяє

утвердженню гуманних стосунків між учасниками освітнього процесу за схемою суб'єкт-суб'єктної взаємодії (особистісно-орієнтована педагогіка). Така гуманістична спрямованість початкової освіти передбачає посилену увагу до дитини, сприяє розвитку її розумових здібностей, фізичних та моральних якостей [33].

Практика ранкових зустрічей сприяє і реалізації принципу партнерства, як важливої засади концепції НУШ, тому що дозволяє організувати спільну роботу в колективі учнів початкової школи на засадах демократії, рівності, толерантності, поваги, забезпечує право вибору. Під час проведення ранкового кола діти об'єднані єдиною темою та метою, є зацікавленими, відбувається формування толерантного ставлення до однокласників, почуття дружби, бажання допомогти один одному тощо. В свою чергу педагог у партнерстві з дитиною виконує роль помічника, провідника до знань [54, с. 16].

Власне педагогічне партнерство є також проявом гуманістичного освітнього світогляду. Освоєння всіма учасниками освітнього процесу форм партнерських взаємовідносин виступає важливим елементом змісту сучасного виховання [38].

Також ранкова зустріч дозволяє реалізувати завдання одного із компонентів формули Нової української школи, а саме – наскрізний процес виховання, який спрямований на формування загальнолюдських цінностей.

Наскрізність процесу виховання передбачає перехід від окремих заходів, бесід, виховних годин до втілення виховного процесу під час урочної діяльності. Не можемо не погодитися із А. Дубягою та О. Золотар в тому, що окремі предмети мають різний потенціал для здійснення виховного впливу [26]. А ранкові зустрічі, на нашу думку, завжди мають такий потенціал і дозволяють активізувати виховний вплив.

До того ж, як зазначає С. Золотухіна, наскрізне виховання – це процес, який пронизує всі сторони суспільного життя особистості, передбачає задіяння та врахування її досвіду через максимальне використання виховних можливостей цілісного педагогічного процесу [13]. Така послідовна педагогічна

система, вимагає спеціально створених умов для досягнення виховної мети і завдань та наповнення цілеспрямованою діяльністю [5, с. 142]. Підтвердженням цієї тези є Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей», в якій зазначено, що нова парадигма виховання полягає в розумінні дитини як суб'єкта і мети виховання, орієнтує на усвідомлення виховання як соціально-педагогічного явища, на підвищення виховного потенціалу освітнього середовища та проєктування цілісного виховного простору [38].

На жаль, традиційно в освітньому процесі початкової школи увага вчителів повертається до дидактичної (навчальної) функції та навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках, тоді як виховання, як правило, пов'язують із спеціально організованою роботою в позаурочний час [2].

Разом з тим саме педагогу належить важлива роль у формуванні та розвитку гуманної дитини молодшого шкільного віку, бо він володіє відповідними знаннями і навичками та має можливості для реалізації провідних завдань виховання.

Беззаперечним є той факт, що особистий приклад учителя є надважливим у вихованні молодших школярів. Досягти виховного впливу можливо лише за умови, коли ключові повідомлення вчителя в освітньому процесі підкріплюються його практичними діями та власним прикладом не тільки на уроках, а й під час перерв, у позаурочних заходах та поза межами закладу освіти [26].

Від вчителя початкових класів очікується турботливе ставлення до психологічного благополуччя дітей, увага до внутрішнього світу, емоційна опора, допомога в оволодінні засобами саморозуміння, самоприйняття і саморозвитку. Педагог має бути доброзичливим, емоційно відгукуватись на поведінку дитини та її психічний стан [36, с. 97].

Завдяки вчителю формується (чи не формується) освітнє середовище, яке полягає не тільки у фізичному облаштуванні, а й у побудови зв'язків та відношень між окремими суб'єктами освітнього процесу. Учитель створює умовне поле можливостей, щоб краще зрозуміти учня та сприяти виявленню

його індивідуальності та розвитку його можливостей. Взаємодіючи з педагогом, здобувач включається в систему навчальної діяльності, опановує способи навчальних дій, відбувається розвиток пізнавальних інтересів та формування соціальної активності [41].

Учитель початкових класів має створювати сприятливе для дитини комфортне середовище, запобігати конфліктам, викликати інтерес до того, що відбувається, має намагатися налагоджувати співпрацю, дружні взаємини в учнівському колективі.

Отже, зупинимось більш докладно на значенні ранкових зустрічей в освітньому просторі НУШ.

1) Створення спільноти

Спільнота як об'єднання людей (у випадку початкової школи дітей молодшого шкільного віку), які згуртовані спільними умовами життя, метою та інтересами, дає особистості важливе відчуття приналежності. Крім цього члени спільноти пов'язані між собою спільними інтересами та цінностями. Члени такого об'єднання виходять за межі свого безпосереднього інтересу на користь групи, піклуються один про одного, діють заради інтересів спільноти, навчаються один в одного, спілкуються, працюють, виконують завдання, грають разом, установлюють зворотний зв'язок один з одним. Закономірно, що створення спільноти дітей у початковій школі потребує часу, уваги й терпіння, значних зусиль. Учитель має формувати поняття, що всі учні належать до спільноти, але разом з тим кожен відповідає за свій внесок [10, с. 8]. З метою створення спільноти під час проведення ранкової зустрічі у центрі уваги є співпраця, спільне навчання, а не конкуренція чи хизування особистими надбаннями [10, с. 8].

Ранкова зустріч є першим кроком до створення спільноти та допомагає створювати взаємини, які формують відчуття спільноти. Створення класної спільноти стає ефективніше, коли педагог бере на себе роль людини, яка не намагається жорстко контролювати цей процес, перекладає частину відповідальності за проведення зустрічі на дітей, заохочує ініціативу, за

потребою скеровує, надає допомогу [10].

Ранкова зустріч має стати інтерактивною та невимушеною, протягом якої молодші школярі вчаться створювати спільноту, жити в спільноті, виконувати покладені спільнотою обв'язки, дотримуватися правил спільноти тощо [30]. Така зустріч дозволяє учням самовдосконалюватися, формувати навички роботи в команді.

Шкільний колектив, який тільки що формується в початковій школі, є основним соціальне середовище дитини, тому що тут вона проводить значну частину часу, здобуває навички колективної співпраці, вчиться жити у соціумі. Для формування особистості досить важливими є позитивне сприйняття дитиною освітнього процесу, а це зумовлюється в тому числі і комфортністю взаємин з однокласниками. Показником цінності освітнього середовища є його сприйняття дитиною як безпечного, неворожого, дружнього, «свого». Такий танк комфорту та безпеки дозволяє повноцінно включитися у процес навчання, сприяє гармонійному розвитку дитини [36, с. 95].

Розвиток вмінь партнерської взаємодії у молодшому шкільному віці є передумовою становлення відповідальної, свідомої, толерантної особистості громадянина-патріота, яка в майбутньому зможе знаходити конструктивне вирішення складних ситуацій [38].

2) Формування комунікативної компетентності

Уміння говорити та слухати є найважливішими якостями, які необхідні будь-якій людині. Для успішного існування в трудовому чи учнівському колективі важливо навчитися висловлювати свої думки таким чином, щоб їх розуміли інші; вміти вирішувати проблеми або конфліктні ситуації за допомогою слів; вміти пропонувати свої ідеї групі. Відповідно, діти потребують практичного досвіду у формуванні комунікативної компетентності.

Ранкова зустріч дає дітям змогу брати участь у групових обговореннях, а педагогам – моделювати, скеровувати й активно розвивати в дітей вміння й навички ефективного спілкування.

Ранкові зустрічі вчать дітей орієнтуватися в конкретній мовленнєвій

ситуації, добирати мовні засоби виразності, засоби мовленнєвого етикету, невербальні засоби для висловення власної думки; сприяють активному спілкуванню з одночасним спостереженням за спілкуванням інших учасників і відповідно, вчать виробляти / добирати тактику спілкування [22, с. 9; 41].

Значення ранової зустрічі полягає також у розвитку вміння обґрунтовувати власну позицію, чути різні думки та зважувати їх, погоджуватися або змінювати переконання, дискутувати, ставити запитання, сприяють кращому пізнанні один одного, визнанні сильних сторін своїх однолітків, дозволяють справити враження на оточуючих.

Ранкове коло є ідеальним місцем, де молодші школярі можуть не боятися висловити свою думку та впевнені, що їх почує кожен [10, с. 9].

Для розвитку комунікативної компетентності в європейській практиці використовують «Ранкове повідомлення» (див. параграф 1.2.). Під час такого виду діяльності вчителі ставлять певне запитання, яке має зацікавити дітей і, як правило, пов'язано з темою уроку, дня, тижня чи місяця або проектом, над яким працюють діти. Таке ранкове запитання може слугувати основою для розмов та дозволяє вчителю почути ідеї / висловлювання дітей, пов'язані з темою. Потім це обговорення можна використати для іншого заняття в класі. Під час ранкового повідомлення вчитель може обговорити словникові слова (*авт. у варіанті НУШ – слова пов'язані з темою тижня і, записані на «Стіні слів»*); «досліджувати» нові слова тощо.

3) Заохочення демократичного ставлення: розвиток емпатії, толерантності, повага до різноманітності

Завдяки ранковим зустрічам діти вчаться поважати різноманітність, усвідомлюючи, що кожна людина є унікальною, має власні індивідуальні особливості, різні розумові та фізичні здібності тощо. Розуміючи це, учні також вчаться емпатії, а саме, здатності розуміти емоції та почуття оточуючих, співпереживати, турбуватися про інших, розуміти власні емоції та керувати ними, а відтак відбувається формування емоційного інтелекту.

Соціальними перевагами ранкових зустрічей є те, що діти переходять від

зосередження уваги на власній особистості до активного слухання однолітків. Діти вчаться розуміти позицію інших, що сприяє розвитку толерантності та визнанню відмінностей один одного. Ранкова зустріч допомагає перебувати у колективі на основі взаємної поваги, створює умови для позитивного та відкритого спілкування. Доброзичлива атмосфера спілкування у ранковому колі сприяє природній поведінці дітей та їх відкритості. Ця практика на початку навчального дня може сполучатися із практикою ідентифікації свого стану за допомогою екрану настрою та включати обговорення емоційного стану учасників зустрічі.

Суб'єкт-суб'єктний характер, спостереження за поведінкою учасників під час ранкового кола, обговорення вчинків сприяє формуванню соціального інтелекту, а саме, здатності розуміти свої поведінку та поведінку інших та вміти діяти відповідно до ситуації [22, с. 10].

Отже, ці навички сприяють демократичному стилю спілкування в класному колективі, а проведені наукові дослідження свідчать про те, що сприятливі стосунки у колективі в подальшому знижують імовірність виникнення таких негативних явищ у суспільстві, як насильство, наркоманія, агресія тощо [10].

4) Формування цінностей

Виховання дітей та молоді завжди пов'язано з освоєнням суспільно й особистісно значущих цінностей. Для створення демократичного суспільства потрібно виховувати в дітей цінності, які стануть орієнтиром для власного життєвого шляху та слугуватимуть основою будь-якого напрямку виховання. Саме завдяки цінностям, на думку Т. Гавлітіної, визначається зміст та виховні норми, еталони, досвід, практика, а під їх впливом формується світ цінностей особистості [5].

Базовими духовно-моральними цінностями у Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей», визначені: любов, повага до інших, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, справедливість, рівноправ'я, ініціативність [38].

Крім того в умовах створення єдиного європейського освітнього простору вплив на базові цінності українців чинять і європейські цінності, серед яких – мир, солідарність, добробут, щастя людини тощо [5, с. 142].

Під час ранкової зустрічі формуються цінності, не пов'язані з конкретною релігією, етнічною приналежністю, національністю чи діяльністю – вони є спільними [10].

Різні активності, спільні ігри у ранковому колі ґрунтуються на використанні сильних сторін кожного на користь усієї групи та сприяють розвитку демократичних цінностей у спільноті, доводячи важливість співпраці, залучення й участі у спільній діяльності [41].

Ми погоджуємось із Л. Гріневич, О. Ліннік та І. Старагіною в тому, що добре розвинені соціально-емоційні навички є важливими двигунами для досягнення академічних результатів під час навчального процесу [7].

5) Розвиток академічних навичок та наскрізних вмінь

Ранкова зустріч сприяє розвитку та вдосконаленню навичок письма та читання, говоріння, аудіювання, лічби; умінню досліджувати, відповідати на запитання, застосовувати здобуту інформацію [10].

Завдання та вправи, які застосовуються на різних етапах ранкової зустрічі дозволяють розвивати такі наскрізні вміння: аналізувати та оцінювати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати, доводити, критично та системно мислити, бути гнучким, ініціатором, лідером тощо.

6) Створення позитивної атмосфери спілкування

Під час ранкової зустрічі позитивний настрій у класному колективі створюється за рахунок атмосфери довіри; відчуття приналежності до спільноти; можливості вільно висловити власну думку; участі у прийнятті рішень; доброти та заохочення однолітків; вільного від критики ставлення вчителя.

Така сприятлива атмосфера на навчальний день створюється шляхом піклування та заохочення, згуртування класу, атмосфери взаємної турботи, використання прийомів зниження напруги та психологічного розвантаження.

Таким чином, ранкові зустрічі дають дітям змогу:

- розвивати емоційний та соціальний інтелект, академічні навички та наскрізні вміння;

- формувати класну спільноту;

- виховувати цінності;

- моделювання демократичну поведінку;

- полегшувати процес адаптації до шкільного життя;

- забезпечувати створення доброзичливої освітньої атмосфери.

Під час ранкової зустрічі, в якій беруть участь всі діти класу, учні вітаються, дізнаються про настрій один одного, мають змогу обмінюватись інформацією, слухати, з повагою ставити запитання, вільно дискутувати, обмінюватися досвідом та ідеями, бути відкритими, практикувати доброзичливість.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ РАНКОВИХ ЗУСТРІЧЕЙ

2.1. Методика вивчення готовності майбутніх педагогів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі

Враховуючи предмет нашого дослідження, вважаємо за необхідне розглянути методику вивчення готовності майбутніх педагогів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі.

В параграфі 1.1 було визначено, що під готовністю майбутнього вчителя до проведення ранкових зустрічей у початковій школі розуміється цілісне стійке особистісне утворення, що дозволить планувати та проводити ранкові зустрічі в початковій школі. Отже, визначимо критерії, показники та рівні такої готовності.

Принагідно зазначимо, що поняття «критерій» (від грец. *kriterion* – засіб судження, мірило) у психолого-педагогічній літературі розглядають як підставу для оцінки, «мірило», ознаку, індикатор, на основі якого відбувається оцінка чого-небудь; засіб для судження; певний еталон тощо [3].

Як зазначають В. Ягупов та О. Фурс критерій є важливою та визначальною ознакою певного досліджуваного явища, яка характеризує його різні якісні аспекти, сприяє з'ясуванню його сутності, допомагає конкретизувати основні прояви та їх більш-менш об'єктивно оцінювати. До того ж науковці сформулювали власні вимоги до критеріїв, а саме: об'єктивність (мається на увазі відображення ознак, притаманних предмету, який досліджується); відображення суттєвих ознак предмета діагностування; стійкість і постійність досліджуваних ознак; зв'язок із цілями, завданнями, функціями та змістом конкретного дослідження; безпосередній зв'язок між метою і кінцевим результатом досліджуваного явища [57, с. 117].

Відповідно до теми кваліфікаційної роботи ми розглядаємо критерій як сукупність ознак, що дає підстави зробити висновок про ступінь готовності майбутніх педагогів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі.

В свою чергу показник є складовою / складовими критерію, який є, як правило, кількісним виміром досліджуваної характеристики та / або характеризує конкретний прояв сутності якостей того чи іншого процесу чи явища.

Показники, як компоненти критерію, для нас є конкретним проявом тієї чи іншої якості, на основі яких можна визнати рівень готовності майбутніх педагогів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі.

Так, у структурі готовності майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей виділяємо мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний критерій.

Показниками сформованості мотиваційно-ціннісного критерію є розуміння здобувачами ролі ранкових зустрічей для розвитку особистісних якостей молодших школярів, створення спільноти у класі, формування цінностей, розвитку емпатії, толерантності, академічних навичок, створення позитивної атмосфери спілкування; прояв зацікавленості та позитивне ставлення до проведення ранкових зустрічей.

Показниками сформованості когнітивного критерію є теоретичні знання здобувачів про зміст та послідовність структурних компонентів ранкової зустрічі; знання про форми, методи, прийоми та види діяльностей, які можна застосовувати під час ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі; розуміння особливостей проведення ранкової зустрічі з учнями молодшого шкільного віку.

Показниками сформованості діяльнісного критерію є здатність майбутніх вчителів застосовувати теоретичні знання під час планування та проведення ранкових зустрічей в онлайн та офлайн форматі; вміння враховувати цикл навчання дітей в початковій школі, індивідуальні особливості учнів під час їх планування та проведення.

Рефлексивний критерій включає такі показники, як самооцінка результатів діяльності; вміння корегувати, за потребою, заплановані види діяльності під час проведення ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі.

Високий рівень готовності майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей визначається, якщо здобувач розуміє роль ранкових зустрічей для розвитку молодших школярів; виявляє зацікавленість та позитивне ставлення до проведення ранкових зустрічей; знає зміст та послідовність структурних компонентів, форми, методи, прийоми та види діяльностей, які можна застосовувати під час ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі; виявляє ініціативність та креативність у розробці конспекту ранкової зустрічі; розуміє особливості проведення ранкової зустрічі з учнями молодшого шкільного віку; під час педагогічної практики вміє застосовувати теоретичні знання в онлайн та офлайн форматі; вміє враховувати цикл навчання дітей в початковій школі, індивідуальні особливості учнів під час планування та проведення ранкових зустрічей; здатний об'єктивно оцінити результати своєї діяльності; вміє корегувати, за потребою, заплановані види діяльності під час проведення ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі.

Середній рівень визначається у студентів, які виявляють достатній рівень теоретичних знань щодо змісту та послідовності структурних компонентів ранкової зустрічі; можуть назвати традиційні методи, прийоми та види діяльностей, які потрібно застосовувати під час ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі; в цілому розуміють роль ранкових зустрічей для розвитку молодших школярів; епізодично виявляють зацікавленість у проведенні ранкових зустрічей; під час педагогічної практики застосовують теоретичні знання в онлайн та офлайн форматі; намагаються враховувати особливості молодших школярів під час планування та проведення ранкових зустрічей; не завжди здатні об'єктивно оцінити результати своєї діяльності; потребують допомоги з боку наставника практики у корекції запланованих видів діяльності під час проведення ранкової зустрічі.

Низький рівень готовності визначається у здобувачів, у яких відсутні або

недостатні теоретичні знання щодо сутності ранкових зустрічей, слабо виражені або несформовані вміння планування та проведення ранкових зустрічей; зацікавленість до їх проведення зовнішньо не виражена.

З метою визначення рівня готовності майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей та з урахуванням визначених критеріїв та показників, пропонуємо такий діагностичний інструментарій [9; 17]:

- методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса;
- методика діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойка;
- методика діагностування особистісної креативності (Є.Тунік);
- мотивація професійної діяльності (методика К. Заміра в модифікації А. Реана);
- методика вивчення гуманістичних ціннісних орієнтацій учителів (адаптована методика В. Маралова);
- діагностика сформованості суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічного спілкування (за О. Леонтьєвим);
- діагностика рівня розвитку педагогічної рефлексії учителя;
- діагностика «емоційного інтелекту» (Н. Холл);
- анкета щодо обізнаності студентів про ранкові зустрічі.

Так, метою діагностики спрямованості особистості Б. Басса є визначення рівня спрямованості особистості на себе, на спілкування або на роботу.

Анкета включає 27 пунктів-тверджень та три можливі варіанти відповіді, які, власне, і відповідають трьом визначеним вище видам спрямованості особистості.

За результатами аналізу методики визначається:

- спрямованість на себе, що означає орієнтацію на пряму вигоду та задоволення, агресивність у досягненні певного статусу, схильність до суперництва, тривожність, замкнутість, роздратованість, прагнення до влади;
- спрямованість на спілкування полягає у прагненні особистості підтримувати взаємини з оточуючими, орієнтації на спільну діяльність (як правило, заради спілкування), орієнтації на суспільне схвалення, залежність від

групи, потреба в емоційних стосунках з людьми;

- спрямованість на роботу, діяльність визначає зацікавленість особистості у вирішенні ділових проблем, виконанні роботи якнайкраще, орієнтацію на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку (якщо вона корисна для досягнення спільної мети).

Для того щоб розвивати в ході ранкових зустрічей емпатію у дітей, вчителю необхідно самому мати достатній рівень емпатії, який дозволяє визначити методика діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойка. Відповідаючи на запропоновані запитання, можна, до прикладу, дослідити здатність майбутніх вчителів співпереживати проблемам інших людей.

В ході аналізу результатів опитування визначаються показники окремих шкал і загальна (сумарна) оцінка рівня емпатії. Оцінка по кожній шкалі (від 0 до 6 балів) вказуватиме на значущість конкретного параметру в структурі емпатії особистості та визначитиме домінуючий канал емпатії (раціональний, емоційний, інтуїтивний), установки, які сприяють чи перешкоджають емпатії, проникаючу здатність в емпатії, ідентифікацію.

Так, раціональний канал емпатії описує спрямованість уваги, сприйняття і мислення особистості на іншу людину (її стан, проблеми, поведінку). Такий спонтанний інтерес до іншої людини, відкриває «шлюзи» для емоційного та інтуїтивного її сприйняття. У раціональному компоненті емпатії не потрібно шукати логіку або мотивацію цього інтересу до іншої людини. Людина привертає увагу своєю сутністю, що дозволяє емпатуючій особі без упереджень розкривати її.

Емоційний канал емпатії відображає здатність емпатуючої особи відчувати емоційний відгук з оточуючими, а саме, вміння співпереживати та відчувати співчуття. У цьому випадку емоційна чутливість стає засобом «занурення» в енергетичне поле партнера. Розуміння його внутрішнього світу, передбачення його поведінки і ефективний вплив можливі лише за умови енергетичного налаштування. Співчуття і співпереживання виконують роль провідника від емпатуючої особи до особи, яка переживає емоції, і навпаки.

Інтуїтивний канал емпатії відображає здатність опитуваного бачити поведінку партнерів і діяти в умовах обмеженої інформації про них, спираючись на досвід підсвідомості. На рівні інтуїції здійснюється узагальнення різноманітних даних про партнерів. Варто зауважити, що інтуїція менш залежить від оцінювальних стереотипів, ніж свідоме сприйняття партнерів.

Установки, які сприяють або перешкоджають емпатії, впливають на легкість або складність функціонування всіх емпатичних каналів. Ефективність емпатії, ймовірно, знижується, якщо людина намагається уникнути особистих контактів, вважає неприйнятним виявляти зацікавленість до іншої особи, переконує себе в спокійному ставленні до переживань і проблем оточуючих. Такі установки суттєво обмежують діапазон емоційної чутливості та емпатичного сприйняття. Натомість, різноманітні емпатичні канали працюють більш активно і надійно, якщо вони не мають перешкод з боку особистісних установок.

Проникаюча здатність в емпатії є важливою комунікативною ознакою людини, яка допомагає створювати атмосферу відкритості та щирості. Кожен з нас своєю поведінкою та ставленням до партнерів може сприяти або перешкоджати інформаційно-енергетичному обміну. Розслаблення партнера сприяє емпатії, тоді як напружена атмосфера, штучність та підозри перешкоджають емпатичному розумінню.

Ідентифікація є вмінням розуміти іншу людину шляхом співпереживання та здатністю поставити себе на її місце. В основі ідентифікації лежить легкість, гнучкість та рухливість емоцій, а також здатність до наслідування.

З'ясувати рівень розвитку креативності, а саме визначити допитливість, уяву, орієнтованість та подолання труднощів, схильність до ризику, можна за допомогою методики діагностування особистісної креативності (Є.Тунік). Ці навички важливі майбутнім вчителям при складанні конспектів ранкових зустрічей та під час їх проведення, коли потрібно змінити заплановані діяльності.

До прикладу, допитливість виявляється в тому, що особистість шукає нові шляхи вирішення проблем, прагне до нового. Розвинена уява дозволяє вигадувати, міркувати про речі, з якими не стикалися в житті. Орієнтація на

пізнання труднощів визначає людину, яка любить вивчати щось без сторонньої допомоги, виявляти наполегливість, розв'язувати складні завдання. Схильність до ризику тритаманна людині, яка не піддається чужій думці, не боїться помилок та провалів тощо.

Методика «Мотивація професійної діяльності» (К. Замфіра в модифікації А. Реана) застосовується для діагностики мотивації професійної діяльності і в межах теми нашого дослідження дозволить з'ясувати ступінь зацікавленості педагогічною діяльністю загалом та проведенням ранкових зустрічей зокрема.

Інтерпретація даних методик дозволяє визначити:

- внутрішній тип мотивації, тобто для особистості має значення сама діяльність;

- зовнішній тип мотивації (позитивний чи негативний), тобто для особистості важливим є прагнення до задоволення потреб у соціальному престижі, зарплатні тощо.

Мотиваційний комплекс особистості, який визначається за допомогою цієї методики, уявляє співвідношення цих трьох видів мотивації, а найоптимальнішим співвідношенням є таке, коли показники внутрішньої мотивації вищі ніж показники зовнішньої позитивної, а останні вище зовнішньої негативної. Або внутрішня мотивація дорівнює зовнішній позитивній, яка також вища ніж зовнішня негативна.

Методика вивчення гуманістичних ціннісних орієнтацій учителів в адаптації В. Мараловим дозволяє визначити типи орієнтованості вчителя до різноманітних сторін педагогічної реальності, а саме, спрямованість на власну особистість, адміністрацію, колег, батьків, технологію навчання і виховання, дітей. Відповідно різним типам орієнтованості, в ході аналізу відповідей респондентів, можна встановити низький, середній або високий рівень.

Діагностика сформованості суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічного спілкування проводиться шляхом спостереження за діяльністю студентів як на уроках так і, власне, під час проведення ранкових зустрічей.

Протягом спостереження оцінюється ступінь вираженості різних аспектів діяльності здобувача, наприклад: доброзичливість, зацікавленість, вміння заохотити учнів, відкритість, гнучкість, індивідуальний підхід до учнів тощо.

Після спостереження підраховується середня оцінка за всіма аспектами. Так, найвища усереднена оцінка (45-49 балів) говорить про вміння студента вільно володіти класом та активно взаємодіяти з учнями. Висока оцінка комунікативної діяльності (35-44 балів) визначається у студента, який може створити дружну та невимушену атмосферу спілкування, спрямувати перебіг заняття. Задовільне володіння спілкування констатується, якщо студент набрав 20-34 бали. Така комунікативна діяльність достатньо вільна за формою, але студент не завжди може знаходитися в полі уваги учнів. Низька оцінка комунікативної діяльності (11-19 балів) характеризує студента, який має авторитарний стиль спілкування або «неконтактну модель». Учні при такому спілкуванні пасивні, позиція практиканта є домінуючою. При низьких оцінках (7-10) можна говорити про відсутність взаємодії студента з учнями. Спілкування знеособлене, педагогічні функції обмежуються лише інформаційною стороною.

З метою з'ясування рівня розвитку показників рефлексивного критерію пропонуємо провести діагностику рівня розвитку педагогічної рефлексії.

Рівень сформованості рефлексії оцінюється за результатами порівняння відповідей студентів на запитання анкети «Рефлексивний аналіз уроку» та результатів спостереження за його діяльністю упродовж уроку / ранкової зустрічі. В методиці пропонуються різні аспекти, за якими ведуть спостереження, а саме, відстежуються вміння:

- чітко планувати урок / ранкову зустріч;
- крім дидактичних завдань ставити та реалізовувати розвивальні та виховні;
- визначати мету, завдання та доцільні засоби навчання;
- зацікавити учнів при постановці мети;
- використовувати емоційно-позитивну форму спілкування;
- застосовувати опосередковані виховні впливи та ін.

В результаті відповідей студентів на запитання анкети та спостереження встановлюється високий, достатній, середній, нижче середнього рівня педагогічної рефлексії або несформованість педагогічної рефлексії.

Ще одним із вищевизначених показників є вміння створити позитивну атмосферу спілкування, розуміти емоції учнів та керувати власними. Такі показники можна визначити за допомогою діагностики емоційного інтелекту.

Опитуваним пропонуються вислови, які стосуються різних сторін життя. Запропонований ключ до діагностики розподіляє відповіді за шкалами:

- емоційна обізнаність;
- управління власними емоціями;
- самомотивація;
- емпатія;
- розпізнавання емоцій інших людей.

Потім визначають рівні парціального та інтеграційного рівня емоційного інтелекту (високий, середній, низький).

З метою визначення рівня сформованості показників когнітивного критерію здобувачам пропонуємо опитувальник щодо обізнаності про роль, зміст та особливостей проведення ранкових зустрічей (додаток А).

Запитання анкети дозволяють з'ясувати:

- розуміння здобувачами поняття «ранкова зустріч»;
- знання тривалості проведення ранкової зустрічі;
- усвідомлення значення ранкової зустрічі для учнів початкових класів та ролі вчителя;
- знання етапів проведення ранкової зустрічі та мету кожного з них; видів діяльності, які проводять на кожному з них; місця проведення зустрічі; знання специфіки проведення ранкових зустрічей онлайн;
- розуміння того, які академічні навички формуються під час проведення ранкових зустрічей.

Також варто з'ясувати, на яких дисциплінах студенти дізнались про ранкові зустрічі та специфіку їх проведення.

Таким чином, в ході дослідження було визначено критерії (когнітивний, діяльнісний, рефлексивний, мотиваційно-ціннісний), показники та рівні сформованості готовності майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей. Запропоновані методи дослідження (методика діагностики спрямованості особистості, рівня емпатійних здібностей, особистісної креативності; гуманістичних ціннісних орієнтацій, сформованості суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічного спілкування, рівня розвитку педагогічної рефлексії, емоційного інтелекту, мотивація професійної діяльності; анкета щодо обізнаності студентів про ранкові зустрічі) дозволяють отримати уявлення про рівень сформованості показників відповідних критеріїв (високий, середній, низький).

2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей

Нова українська школа вимагає від майбутнього вчителя початкових класів не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, динамічних ситуаціях. Підготовка студентів до проведення ранкових зустрічей, як обов'язкової частини освітнього процесу в НУШ, вимагає особливої уваги. Нами було визначено педагогічні умови, які, на нашу, думку, сприятимуть ефективності такої підготовки, а саме:

- вдосконалення змісту освітньо-професійних програм та робочих програм навчальних дисциплін;
- надання провідного значення практичній підготовці;
- оволодіння студентами дієвими інструментами для проведення ранкових зустрічей.

Перша умова: вдосконалення змісту освітньо-професійних програм та робочих програм навчальних дисциплін

Метою професійної підготовки майбутнього педагога є організація теоретичної та практичної підготовки, яка дозволить здійснювати діяльність на

посаді вчителя початкових класів. В контексті теми нашого дослідження така підготовка з-поміж іншого має включати формування:

- розуміння у здобувачів вищої педагогічної освіти ролі ранкових зустрічей для розвитку особистісних якостей молодших школярів, створення спільноти у класі, формування цінностей, розвитку емпатії, толерантності, академічних навичок, створення позитивної атмосфери спілкування; прояв зацікавленості та позитивне ставлення до проведення ранкових зустрічей;

- теоретичних знання студентів про зміст та послідовність структурних компонентів ранкової зустрічі; знання про форми, методи, прийоми та види діяльностей, які можна застосовувати під час ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі; розуміння особливостей проведення ранкової зустрічі з учнями молодшого шкільного віку;

- здатності майбутніх вчителів застосовувати теоретичні знання під час планування та проведення ранкових зустрічей в онлайн та офлайн форматі; вміння враховувати цикл навчання дітей в початковій школі, індивідуальні особливості учнів під час їх планування та проведення;

- вмінь здійснювати самооцінку результатів діяльності; вмінь корегувати, за потребою, заплановані види діяльності під час проведення ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматі.

Саме тому, на нашу думку, в освітньо-професійні програми закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку студентів за спеціальністю 013 Початкова освіта потрібно додати компетентність та програмні результати навчання, пов'язані із вмінням проводити ранкову зустріч. Наприклад, спеціальна компетентність може бути сформульована так: здатність до проведення ранкових зустрічей в початкових класах. В свою чергу програмний результат навчання можна зазначити так: знати та застосовувати різноманітні форми, методи, прийоми та види діяльностей під час проведення ранкової зустрічі в онлайн та офлайн форматах.

Розглянемо навчальні дисципліни, на яких можна формувати відповідні знання та вміння.

В залежності від змісту освітньо-професійних програм підготовки студентів спеціальності 013 Початкова освіта та від рівня здобуття освіти, серед освітніх компонентів варто обирати такі, що формують компетентності, важливі для проведення ранкових зустрічей, визначені нами в параграфі 1.1.

Так, у стандарті фахової передвищої освіти визначено спеціальні компетентності: здатність добирати доцільні методи, засоби і форми навчання відповідно до визначених мети і завдань уроку, іншої форми навчання (до яких ми і відносимо ранкові зустрічі) з урахуванням специфіки змісту навчального матеріалу та індивідуальних особливостей учнів; здатність до організації здоров'язберезувального, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища; здатність усвідомлювати особисті відчуття і почуття, управляти власними емоційними станами [50].

У стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня дотичними до теми нашого дослідження є такі компетентності:

- здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність;
- здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій;
- здатність до здійснення профілактичних заходів щодо збереження життя та здоров'я учнів початкової школи, до протидії та попередження булінгу, різних проявів насильства [48].

Такі компетентності можна формувати на навчальних дисциплінах (назви дисциплін можуть відрізнятися в залежності від ОПП):

- Педагогіка (загальна педагогіка);
- Дидактика початкової освіти (дидактика);
- Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (методика викладання соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі,

методика викладання громадянської та історичної галузі, методика викладання природничої галузі);

- Здоров'язберігаючі технології з методикою навчання (педагогічні технології у початковій школі / інноваційні педагогічні технології в початковій школі);
- Теорія і методика виховної роботи;
- Дидактико-методичні основи навчання НУШ;
- Діяльнісний підхід у початковій школі тощо.

До того ж студентам можна запропонувати вибірккову дисципліну в межах спеціальності / освітньо-професійної програми, що могла б мати назву «Ранкові зустрічі в початковій школі» або «Методика проведення ранкової зустрічі у початковій школі». Такий, курс може бути розрахований на 3 кредити ЄКТС (90 годин).

Варіанти тем лекційних занять:

Тема 1. Ранкова зустріч в освітній системі Нової української школи

Тема 2. Роль ранкової зустрічі для молодших школярів: створення спільноти; створення позитивної атмосфери спілкування

Тема 3. Роль ранкової зустрічі для молодших школярів: заохочення демократичного ставлення (розвиток емпатії, толерантності, повага до різноманітності); формування цінностей

Тема 4. Роль ранкової зустрічі для молодших школярів: розвиток академічних навичок та наскрізних вмінь; формування комунікативної компетентності

Тема 5. Структура ранкової зустрічі

Тема 6. Форми організації пізнавальної діяльності під час проведення ранкової зустрічі

Тема 7. Методи та прийоми роботи під час проведення ранкової зустрічі

Серед завдань, які студенти можуть виконувати на практичних пропонуємо:

- формулювання тематики ранкових зустрічей (по класах навчання);

- розробка конспектів ранкових зустрічей;
- добір видів діяльностей для певних етапів ранкових зустрічей;
- підбір фото середовищ, де можна провести ранкові зустрічі тощо.

Найважливішим у формуванні готовності студентів, вважаємо відпрацювання навичок проведення ранкових зустрічей під час практичних занять в ході спецкурсу (або як частини практичних занять вищеперерахованих навчальних дисциплін). Так, до прикладу, у формі ділової гри на початку практичного заняття студенти (за визначеним попередньо графіком) проводять ранкову зустріч зі своїми одногрупниками. Після проведення відбувається самоаналіз, взаємоаналіз одногрупниками та аналіз з боку викладача. Тож перед педагогічною практикою у студентів має бути змога потренуватися у проведенні. Доцільно таку ранкову зустріч в офлайн-форматі зі студентами проводити на килимку, свіжому повітрі, парковій зоні тощо.

В ході лекційних та практичних занять студентів варто ознайомити з методичними посібниками, які містять в собі поради щодо ранкових зустрічей.

Так, одним із перших був посібник «Доброго ранку! Ми раді, що ви тут!», орієнтований на педагогів ЗДО та ЗЗСО, було представлено у 2016 році за підтримкою Всеукраїнського фонду «Крок за кроком».

У посібнику розкривається поняття «ранкова зустріч» та її значення, пропонуються варіанти для запрошення на зустріч. Для кожного етапу зустрічі пропонуються ігри, з урахуванням вікових особливостей, надаються поради, зазначено відповідальність та зміст діяльності учасників освітнього процесу на кожному з етапів. Також подано рекомендації щодо планування ранкових зустрічей, створення правил класу / шкільної спільноти, визначено особливості її проведення в інклюзивних класах. Авторами надано слушні поради щодо ознайомлення з ранковою зустріччю батьків та залучення їх до участі.

Укладачами навчально-методичного посібника «Крокуємо до успіху : ранкові зустрічі» (2018) є науковці та вчителі практики – Н. Ларіонова, Н. Стрельцова, М. Банник. Відповідно збірник містить теоретичний розділ, в якому розкрито актуальність та функції практики «ранкове коло», подано його

компоненти та є практичний розділ. Так, авторами-упорядниками дібрано:

- вправи, що допомагають познайомити учнів;
- вправи, що допомагають учням спрогнозувати результат власної діяльності;
- способи об'єднання в групи;
- вправи-привітання;
- варіанти проведення групових занять.

Також подано приклади конспектів ранкових зустрічей, розроблених вчителями-практиками.

Варіанти проведення ранкових зустрічей подано і в «Модельних навчальних програмах для першого класу та навчально-методичних матеріалах», розроблених авторським колективом під керівництвом Р. Шияна. В посібнику запропоновано конспекти ранкових зустрічей у відповідності до тем дня / тижня. Звертаємо увагу на сучасні методи та прийоми, які подано в посібнику та наявність необхідного дидактичного матеріалу до них.

Власні напрацювання пропонують автори навчально-методичного посібника «Нова українська початкова школа: розвиток емоційного інтелекту молодших школярів» О. Мельник, Ю. Штанько, Г. Заставська, які розробили ранкові зустрічі для формування умінь керування власними емоціями та розуміння емоцій оточуючих.

Видавничою групою «Основа» надруковано серію посібників «Ранкові зустрічі» по класах та семестрах. У підготовці матеріалів до цих збірників брали участь різні автори:

- 1 клас – Н. Бабіченко, О. Нечипоренко, С. Хівренко;
- 2, 3, 4 клас – С. Сигида.

Ці посібники містять розробки ранкових зустрічей, укладених відповідно до Концепції Нової української школи, Державного стандарту початкової з освіти та Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна. В посібниках враховано тематику днів / тижнів / місяців.

Крім цього на ринку представлено:

- Цікаві Ранкові зустрічі. Дидактичні матеріали (вірші, загадки, ігри) (Н. Тріщ);
 - Ранкові зустрічі та веселі перерви 1-4 класи (С. Корнієнко) тощо.
- Наявний широкий вибір дидактичних та демонстраційних матеріалів:
- Запрошуємо на ранкову зустріч. Комплект демонстраційних карток (І. Віннічка);
 - Ранкові зустрічі з усмішкою (І. Вознюк);
 - Ранкові зустрічі. Тематичні тижні. Комплект карток (видавнича група «Основа»);
 - Ранкові зустрічі. Лайфхаки для вчителя НУШ (В. Лиженко);
 - Ранкові зустрічі. Сигнальні картки. 1-4 класи. Наочність нового покоління (В. Лиженко);
 - Ранкові зустрічі. Дерево ідей. 1-4 класи. Наочність нового покоління (В. Лиженко);
 - Ранкові зустрічі. Демонстраційні матеріали. Рослини та тварини рідного краю (В. Лиженко);
 - Ранкові зустрічі в початковій школі. Дидактичний матеріал. НУШ (М. Чумарна);
 - Ранкові зустрічі. Комплект наочності. (М. Чумарна);
 - Ранкові зустрічі. Ранкове коло. Який сьогодні день. 1-4 класи (В. Лиженко, А. Завгородня);
 - Ранкові зустрічі. Стіна слів. Комплект плакатів (Видавництво «Ранок»);
 - Ранкові смаколики. Картки-запитання для ранкових зустрічей (Видавництво «ZIRKA») тощо.

Під час проведення лекційних та практичних занять, аналізу проведення ранкових зустрічей викладач має заохочувати студентів використовувати інноваційні форми і методи навчання, свої прикладом демонструвати активні види діяльності, які можна застосовувати з дітьми.

В межах науково-дослідної роботи студентів, яка проводиться в аудиторний та позааудиторний час можна:

- включати теми, пов'язані з ранковими зустрічами в заходи, які проводяться в наукових проблемних групах;
- пропонувати писати тези та статті;
- включати запитання про ранкові зустрічі в олімпіадні завдання;
- пропонувати в орієнтовній тематиці курсових та магістерських досліджень відповідні теми.

Так, на рівні курсової роботи це можуть бути такі теми:

- Теоретико-методичні основи проведення ранкових зустрічей
- Ранкова зустріч як засіб формування спільноти у класі
- Роль ранкових зустрічей для розвитку особистісних якостей молодших школярів
- Вплив ранкових зустрічей на формування цінностей молодших школярів
- Ранкова зустріч як засіб формування академічних навичок учнів початкових класів
- Ранкова зустріч як засіб формування наскрізних вмінь молодших школярів тощо
- Використання потенціалу ранкових зустрічей в адаптаційно-ігровий період навчання в початковій школі
- Ранкові зустрічі як засіб формування полікультурного виховання молодших школярів

На рівні магістерської роботи пропонуємо таку тематику:

- Підготовка майбутніх учителів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі
- Формування класної спільноти в початковій школі шляхом ранкових зустрічей
- Організаційно-педагогічні умови проведення ранкових зустрічей в

початковій школі

- Формування толерантності в учнів початкової школи під час ранкових зустрічей

- Застосування діяльнісного підходу у навчанні під час проведення ранкових зустрічей

Друга умова: надання провідного значення практичній підготовці

Окрім надання важливого значення практичним заняттям, які є підготовкою до педагогічної практики, власне навчальна та виробнича практика надає можливість формування вмінь проводити ранкові зустрічі.

В закладах вищої освіти, що готують майбутніх вчителів, є схожі види практики. Тому пропонуємо в завдання практики крім проведення уроків, виховних годин та інших видів діяльності студентів, включати і проведення ранкових зустрічей.

До прикладу, на практиці «Перші дні дитини в школі» крім спостереження процесу адаптації та традиційного залучення студентів до проведення фізхвилинок, динамічних перерв, діагностик з метою визначення рівня адаптації першокласників, варто залучати студентів і до проведення ранкових зустрічей. При цьому неважливо, на якому курсі ця практика визначена в графіку навчального процесу здобувачів – другий курс чи четвертий. Якщо ця практика для студентів є першою, то ранкові зустрічі студенти можуть проводити в парі. Попередньо студенти спостерігають та аналізують такий вид діяльності у вчителі. Якщо це студенти старших курсів і вони вже тренувалися проводити ранкові зустрічі в ході практичних занять на різних навчальних дисциплінах, то доцільно вже проводити такі зустрічі самостійно за визначеним графіком підгрупи.

Практика з позанавчальної виховної роботи в різних ЗВО має свої особливості, але більшість закладів відмовляється від практики проведення виховних годин, які раніше були традиційними в початковій школі та проводилися раз на тиждень за розкладом. Це пов'язано з тим, що виховний процес в НУШ є наскрізним. Разом з тим такі виховні години можна проводити

в групі продовженого дня. До того ж в завдання такої практики пропонуємо включати також проведення ранкових зустрічей, тому що вони мають неабиякий виховний потенціал і, відповідно, підходять до завдань цього виду практики.

Що стосується практики пробних уроків, то пропонуємо в графік проведення мікрогрупи також включати ранкові зустрічі, бо вони є діяльністю, яка налаштовує на навчальний день і пов'язані з темою дня / тижня загалом та темами конкретних уроків зокрема.

Звісно, що під час останньої виробничої практики, яка як правило відбувається в останньому семестрі і називається «На робочому місці вчителя», майбутній вчитель має усвідомити, що ранкова зустріч є невід'ємною частиною освітнього процесу і власне програми практики ЗВО мають включати в свої завдання і такий вид діяльності практиканта.

Третя умова: оволодіння студентами дієвими інструментами для проведення ранкових зустрічей.

В межах в лекційних, практичних занять, педагогічної практики та / або спецсеминарів студентів потрібно ознайомити з формами організації пізнавальної діяльності, методами та прийомами, які можна застосовувати на ранкових зустрічах.

Так, крім традиційних методів та прийомів (бесіда, розповідь, короткі доповіді; розгадування загадок, ребусів; доповнення / редагування прислів'їв; слухання та аналіз віршів, оповідань, казок, пісень; дидактичні ігри; морально-етичні ігри тощо), варто наголошувати на сучасних активних методах, які є відображенням застосування компетентнісного та діяльнісного підходів.

Наприклад:

- сторітеллінг;
- ігри на групову взаємодію;
- віртуальні або реальні зустрічі;
- ранковий гість;
- крісло автора;
- цікаві факти;

- вправи на розвиток пізнавальних процесів;
- дослідження нових слів;
- ігри, з використанням тактильних матеріалів (зокрема з цеглинками LEGO);
- інтерактивні методи: метод незакінчених речень; асоціативний куш; мікрофон, метод ПРЕС тощо;
- стратегії розвитку критичного мислення: гронування, кубування, кошик ідей, обговорення в загальному колі, сенкан та ін.;
- робота в парах, малих групах;
- руханки;
- вправи на розвиток емоційного інтелекту;
- вправи для психосоціального благополуччя;
- рольові ігри тощо (додаток А).

Зупинимося на деяких видах діяльності більш детально.

Важливе значення під час проведення ранкової зустрічі надається роботі в командах. Наголосимо, що таку роботу можна проводити як під час очного навчання, так і під час дистанційного (наприклад, в сесійних залах ZOOM). Робота в командах стимулює мислення, ровиває комунікативні навчички, дозволяє однокласникам краще пізнати один одного.

В свою чергу рольові ігри дозволяють набути досвіду використання певних навичок у ігровій ситуації. Рольові ігри дають можливість практикувати та вдосконалювати навички, які можуть бути корисними у реальному житті. Крім того такі ігри дозволяють відпрацювати на практиці певні види поведінки в безпечному середовищі перед тим, як застосовувати їх у реальному житті; набути впевненості у своїх силах під час практичних дій.

Неабиякий ресурс ранкові зустрічі мають для розвитку емоційного інтелекту. Так, в зміст зустрічей можна включати вправи для пізнання власних емоцій та почуттів та інших людей; для володіння власними емоціями та почуттями; для взаємодії і комунікації з іншими людьми.

Прикладами таких завдань можуть бути:

- Робота з дзеркалом: розгляньте себе у дзеркалі, опишіть вираз обличчя. Чи подобається воно тобі?
 - Вправа «Незвичайна палітра»: пригадайте ситуацію, коли ви гнівались. Намалуйте свій гнів.
 - Вправа «Кулька страху»: візьміть повітряну кульку до рота; проговоріть подумки свої страхи у кульку. Надуйте її, зав'яжіть та відпустіть у небо.
 - Кола Венна: за допомогою кіл Венна визначте, що спільного та відмінного у цих емоційних станах – радість сум.
 - Руханка «Обіймай»: виконай руханку разом з друзями.
 - Гра «Пантоміма»: впізнай емоцію, що демонструє однокласник [24].
- Також приклади вправ подано у додатку Б.

В умовах повномасштабної війни, спричиненою збройною агресією росії, більшість дітей мають емоційні розлади. З метою підтримки психосоціального благополуччя дітей, під час ранкових зустрічей можна включати вправи, які дозволять дітям почуватися щасливими, відчувати почуття безпеки, знизити рівень занепокоєння, безпорадності та вразливості [12].

Прикладами таких ігор можуть бути:

1. «Приємних снів», в ході якої дітям пропонують уявити, що вони сплять; потім спробувати вгадати сни одне одного; поміркувати, як можна вгадати сни одне одного?
2. «Зорепад емоцій»: запропонувати дітям написати або намалювати дві речі, які засмучують їх, і чотири речі, які роблять їх щасливими; потім створити один щасливий контейнер, а інший – сумний; запропонувати дітям скрутити всі аркуші в паперові кульки та помістити сумні кульки у сумний контейнер та щасливі кульки - у щасливий контейнер.

Варіанти ігор можна знайти у збірці ігрових активностей «RIGHT TO PLAY» від The LEGO Foundation [12].

Знахідною для студентів та молодих педагогів початкових класів є розробки ранкових зустрічей від The LEGO Foundation, які є у вільному доступі

зокрема у Facebook-спільноті «Діяльнісний підхід у школі» (<https://www.facebook.com/groups/2057566954528233>). Авторами запропоновані конспекти ранкових зустрічей в онлайн- та офлайн-форматах у відповідності до тематики тижнів. В розробках дібрано активні форми роботи (ігри, хвилинки рефлексії, зміст групових занять, питання для обговорення та обміну інформацією), а також надано всі необхідні ресурсні матеріали для вчителів.

Таким чином, нами було запропоновано та обґрунтовано педагогічні умови для формування готовності майбутніх вчителів до проведення ранкових зустрічей, а саме: вдосконалення змісту освітньо-професійних програм та робочих програм навчальних дисциплін; надання провідного значення практичній підготовці; надання студентам інструментів для проведення ранкових зустрічей. У разі дотриманні цих умов передбачаємо, що майбутній вчитель усвідомить значення ранкової зустрічі як дієвої стратегії в освітньому процесі НУШ, буде дотримуватися принципів педагогіки дитиноцентризму; формуватиме ключові компетентності та наскрізні вміння, використовуючи потенціал ранкових зустрічей.

ВИСНОВКИ

Ранкова зустріч є дієвою освітньої стратегією Нової української школи. Відповідно у майбутнього вчителя початкових класів необхідно сформувати готовність до її проведення.

Відповідно до першого завдання нашого дослідження, визначено, що під готовністю майбутнього вчителя до проведення ранкових зустрічей у початковій школі ми розуміємо цілісне стійке особистісне утворення, що дозволить планувати та проводити ранкові зустрічі в початковій школі.

Відповідно до другого завдання роботи з'ясовано, що ранкова зустріч має бути побудована на засадах компетентнісного та діяльнісного підходів і має налаштувати учнів на навчальний день, створити сприятливу атмосферу спілкування, позитивний настрій, що стане запорукою успіху подальшої роботи.

Практику ранкових зустрічей вчителі початкових класів мають використовувати у своїй щоденній діяльності на початку навчального дня з урахування особливостей конкретного дитячого колективу та індивідуальних особливостей молодших школярів. Структура ранкової зустрічі включає вітання; групове заняття; щоденні новини; обмін інформацією.

Відповідно до третього завдання нашого дослідження визначено роль ранкової зустрічі в освітньому процесі Нової української школи. Так, практика ранкових зустрічей сприяє реалізації принципу партнерства, як важливої засади концепції НУШ, тому що дозволяє організувати спільну роботу в колективі учнів початкової школи на засадах демократії, рівності, толерантності, поваги, забезпечує право вибору. Під час проведення ранкового кола діти об'єднані єдиною темою та метою, є зацікавленими, відбувається формування толерантного ставлення до однокласників, почуття дружби, бажання допомогти один одному тощо. В свою чергу педагог у партнерстві з дитиною виконує роль помічника, провідника до знань.

Ранкові зустрічі дають дітям змогу розвивати емоційний та соціальний

інтелект, академічні навички та наскрізні вміння; формувати класну спільноту; виховувати цінності; моделювання демократичну поведінку; полегшувати процес адаптації до шкільного життя; забезпечувати створення доброзичливої освітньої атмосфери.

В практичній частині роботи було визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний критерії готовності майбутніх вчителів початкових класів до проведення ранкових зустрічей та відповідні їм показники. Також охарактеризовано рівні готовності та запропоновано діагностичний інструментарій для їх визначення. Такий інструментарій включає діагностику спрямованості особистості; рівня емпатійних здібностей; креативності: педагогічної рефлексії; емоційного інтелекту та авторську анкету щодо обізнаності студентів про ранкові зустрічі тощо.

Нами було визначено педагогічні умови, які сприятимуть ефективності підготовки студентів до проведення ранкових зустрічей, а саме: вдосконалення змісту освітньо-професійних програм та робочих програм навчальних дисциплін; надання провідного значення практичній підготовці; оволодіння студентами дієвими інструментами для проведення ранкових зустрічей.

В освітньо-професійні програми закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку студентів за спеціальністю 013 Початкова освіта потрібно додати компетентність та програмні результати навчання, пов'язані із вмінням проводити ранкову зустріч. Таку компетентність можна формувати на навчальних дисциплінах (Педагогіка; Дидактика початкової освіти; Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; Здоров'язберігаючі технології з методикою навчання; Теорія і методика виховної роботи; Дидактико-методичні основи навчання НУШ; Діяльнісний підхід у початковій школі) або можна запропонувати вибіркочу дисципліну в межах спеціальності / освітньо-професійної програми, що могла б мати назву «Ранкові зустрічі в початковій школі» або «Методика проведення ранкової зустрічі у початковій школі».

В межах в лекційних, практичних занять, педагогічної практики та / або спецсеминарів студентів потрібно ознайомити з формами організації

пізнавальної діяльності, методами та прийомами, які можна застосовувати на ранкових зустрічах. Так, крім традиційних методів та прийомів (бесіда, розповідь, короткі доповіді; розгадування загадок, ребусів; доповнення / редагування прислів'їв; слухання та аналіз віршів, оповідань, казок, пісень; дидактичні ігри; морально-етичні ігри тощо), варто наголошувати на сучасних активних методах, які є відображенням застосування компетентнісного та діяльнісного підходів, наприклад: сторітеллінг; ігри на групову взаємодію; віртуальні або реальні зустрічі; ранковий гість; крісло автора; цікаві факти; вправи на розвиток пізнавальних процесів; дослідження нових слів; ігри, з використанням тактильних матеріалів; інтерактивні методи; стратегії розвитку критичного мислення; робота в парах, малих групах; руханки; вправи на розвиток емоційного інтелекту; вправи для психосоціального благополуччя; рольові ігри тощо.

В умовах повномасштабної війни, спричиненою збройною агресією росії, більшість дітей мають емоційні розлади. З метою підтримки психосоціального благополуччя дітей, під час ранкових зустрічей можна включати вправи, які дозволять дітям почуватися щасливими, відчувати почуття безпеки, знизити рівень занепокоєння, безпорадності та вразливості

Дотримання визначених умов сприятиме усвідомленню майбутніми вчителями значення ранкової зустрічі як дієвої стратегії в освітньому процесі НУШ та дозволить їм формувати ключові компетентності та наскрізні вміння, використовуючи потенціал ранкових зустрічей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г., Кондратець І. Ранок радісних зустрічей. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 1. С. 27-35.
2. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 552 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Водолазька Т. В. Вчителі як творці освітнього середовища Нової української школи. *Управління школою*. 2019. № 1-3. С. 73-74.
5. Гавлітіна Т. Наскрізне виховання цінностей у Новій українській школі. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 2. С. 141-145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2020_2_33
6. Гарачук Т. В. Роль ранкової зустрічі в освітній системі Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Випуск 36. С. 137-142.
7. Гріневич Л. М., Ліннік О. О., Старагіна І. П. Формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2(85). С. 29-34.
8. Державний стандарт початкової освіти: Постанова КМ України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <http://polishproject.nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/02/>.(дата звернення: 25.02.2021 р.).
9. Діагностувальні методики / укладач Т. В. Бойко. Чернігів : ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка, 2013. 40 с.
10. «Доброго ранку! Ми раді, що ви тут!». Посібник для педагогів з проведення ранкової зустрічі. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2016. 52 с.
11. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. До питання підготовки майбутніх вчителів початкової школи у закладах вищої освіти. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2. С. 52-55.

12. Збірка ігрових активностей «RIGHT TO PLAY». The LEGO Foundation, 2021. 244 с.
13. Золотухіна С. Т. Наскрізне виховання як складова педагогічного процесу в історичному дискурсі. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 трав. 2022 р.) / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди [та ін.] ; за ред. А. В. Боярської-Хоменко, О. В. Попової. Харків : [б. в.], 2022. С. 36-39.
14. Казанжи І. В. Формування виховної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон: ТОВ «Борисфен-про», 2018. С. 123-125.
15. Кіт Г. Г. Дидактика початкової освіти : практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 249 с.
16. Коваль Л. В. Професійна підготовка майбутніх учителів у контексті розвитку початкової освіти : монографія. 2-е вид., перероб. і допов. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 343 с.
17. Козляковський П. А. Загальна психологія: навч. посібник: в 2 т. 2-ге вид., доп. і переробл. Т. II. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. 240 с.
18. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти. Монографія. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 332 с.
19. Концепція Нової української школи. URL : <https://mon.gov.ua/ua>
20. Концепція розвитку педагогічної освіти: наказ Міністерства освіти у науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://cutt.ly/XwpAdK9L>
21. Копосов П. Г. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1-2 класів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.
22. Крокуємо до успіху : ранкові зустрічі : навчально-методичний

посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова, М. О. Банник. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 114 с.

23. Лимар Ю. Підготовка майбутніх учителів до проведення ранкових зустрічей у початковій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць* / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. 2018. Вип.25. Ч. 2. С. 180-185.

24. Нова українська початкова школа: розвиток емоційного інтелекту молодших школярів: навчально-методичний посібник / О. М. Мельник, Ю. П. Штанько, Г. В. Заставська. Запоріжжя: КЗ «ЗОШПО» ЗОР, 2022. 60 с.

25. Марченко І. Г, Шевченко І. М. Створення спільноти класу через застосування ігор під час організації та проведення ранкових зустрічей. *Початкове навчання та виховання*. 2019. № 16-18. С. 3-7.

26. Методичний путівник класного керівника Нової української школи : збірник методичних матеріалів / А. Дубяга, О. Золотар ; за заг. ред. А. Дубяги. Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 44 с.

27. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». URL: <https://naurok.com.ua/uploads/blog-2020/metodychy-recomendacii.pdf>

28. Модельні програми та навчальні матеріали. URL : <https://nus.org.ua/articles/vchyteli-ne-propustit-31-i-32-tyzhni-modelnoyi-navchalnoyi-programy/>

29. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с.

30. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навчально-методичний посібник / Т. В. Воронцова та ін. Київ : Алатон, 2019. 128 с.

31. Нова українська школа : порадник для вчителя / за заг. ред.

Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

32. Організаційні форми навчання у початковій школі: посібник / О. Я. Савченко, Н.М. Бібік, В.О. Мартиненко та ін.; за наук. ред. Бібік Н.М. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 304 с.

33. Островська М. Особливості підготовки майбутніх учителів у контексті реформи початкової школи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. (1(48)). С. 315-319. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.315-319>

34. Островська М. Педагогічна система підготовки майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій: методологічні засади. *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10. №. 1. P. 111-122. DOI: 10.25128/2520-6230.23.1.10

35. Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі: монографія / Г. В. Товканець та ін.; за заг.ред. Г. В. Товканець. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018. 302 с.

36. Підготовка майбутніх фахівців початкової та дошкільної освіти: стратегії реформування : колективна монографія / за ред. В. М. Чайки, О. І. Янкович. Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. 232 с.

37. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкового загальноосвітнього навчального закладу в умовах Нової української школи (1 частина). Монографічна збірка / за ред. Л. А. Пермінової. Херсон: Айлант, 2018. 158 с.

38. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-novaukrainska-shkola/> (

39. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти» (з дипломом молодшого спеціаліст): наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736 від 23.12.2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

40. Путівник з розвитку критичного мислення в учнів початкової школи : методичний посібник для вчителів / автори-укладачі О. І. Пометун, І. М. Сущенко. Київ, 2018. 96 с.
41. Рибак О. Ранкова зустріч як педагогічна технологія розвитку комунікативної компетентності учня. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. Т. 3. С. 239-244.
42. Романюк С.З., Романюк О.В. Інноваційні технології у професійній підготовці сучасного вчителя: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Молодий вчений*. 2019. № 7.1 (71.1). С.64-69.
43. Савченко К., Пушкаренко Л. Теплі ранки у дружньому колі. *Дошкільне виховання*. 2020. № 8. С. 19-23.
44. Сідлецький А. Ранкові зустрічі. *Початкова школа*. 2013. № 10. С. 33-36.
45. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. *Початкова освіта*. 2019. № 2. С. 20-23.
46. Скрипець М. В. Ранкові зустрічі як засіб розвитку учнівської особистості: навчання і виховання за програмою «Крок за кроком». *Початкове навчання та виховання*. 2007. № 9. С. 2-6.
47. Сорочан Т.М. Учитель нової школи. Підготовка тренерів для навчання вчителів нової української школи. *Управління освітою*. 2018. № 3. С. 22–28.
48. Стандарт вищої освіти України. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти. Ступінь – бакалавр. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта: наказ Міністерства освіти і науки України від 23.03.2021 № 357. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>
49. Стандарт вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня. Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка. Спеціальність – 013 Початкова освіта: наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 525. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha->

osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/06/07/013-Pochatkova.osvita.dok.filos-525-06.06.2022.pdf

50. Стандарт фахової передвищої освіти України: освітньо-професійний ступінь Фаховий молодший бакалавр, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 013 Початкова освіта: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 801. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyshcha%20osvita/Zatverdzeni.standarty/2021/07/13/013.Poch.osv.13.07.docx>

51. Стрілецька Н. М., Чеботар Ю. В. Формування елементів культури демократії молодших школярів у процесі проведення ранкових зустрічей. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99) листопад. С. 185-192.

52. Типові освітні програми. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

53. Філімонова Т., Акерман А. Моральні цінності як показник вихованості молодших школярів у контексті Нової української школи. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти* : Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки (м. Миколаїв, 2 грудня 2021 року) / за заг. ред. С. І. Якименко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 248-251.

54. Харківська, А. А., Молчанюк, О. В. Диверсифікація професійної підготовки педагогів початкової освіти із принципами Нової української школи. *Імідж сучасного педагога*. 2023. (2(209), 12-18. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2\(209\)-12-18](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-2(209)-12-18)

55. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти: монографія. Івано-Франківськ, Кушнір Г. М., 2021. 316 с.

56. Шевчук А. Формування навичок рефлексії у дітей: ранкова зустріч «Мистецький досвід». *Музичний керівник*. 2021. № 5. С. 4-8.

57. Ягупов В. В., Фурс О. Й. Особливості діагностування психічної саморегуляції у майбутніх фахівців екстремальних видів діяльності.

Організаційна психологія. Економічна психологія. 2018. № 1(12). С. 116-123.
URL:<http://orgpsy-journal.in.ua/userfiles/issues/i12/n12/14.pdf>.

58. Якименко С., Войтенко І. Формування готовності майбутніх учителів до гуманізації освітнього простору початкової школи. *Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти* : Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки (м. Миколаїв, 2 грудня 2021 року) / за заг. ред. С. І. Якименко. Миколаїв: СПД Румянцева, 2022. Вип. 13. С. 134-136.

59. Huvonen P. Play in the school context? The perspectives of Finnish teachers. *Australian Journal of Teacher Education.* 2018. № 36(8). P. 65-83.

60. Parker R. Learning through play in primary school classrooms. International Developments. *Australian Council for Educational Research.* 2019. June. P. 20-21.

61. Pyle A., Danniels E. A continuum of play-based learning: The role of the teacher in play-based pedagogy and the fear of hijacking play. *Early Education and Development.* 2017. № 28 (3). P. 274-289.

62. Wasik, B.A., Hindman, A.H. The Morning Message in Early Childhood Classrooms: Guidelines for Best Practices. *Early Childhood Education.* 2011. № 39. P. 183-189.

63. Williams A.M. The Use of Morning Meeting to Develop Social and Emotional Skills. Fisher Digital Publications. 2011. 46 p.

64. Zosh J.M., Hopkins E.J., Jensen H., Liu C., Neale D., Hirsh-Pasek K., Solis S.L., & Whitebread D. Learning through play: A review of the evidence. White paper. The LEGO Foundatoin. 2017. 40 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета щодо обізнаності студентів про ранкові зустрічі

1. Як ви розумієте поняття «ранкова зустріч»?
2. Скільки часу проводиться ранкова зустріч?
3. Яке значення ранкової зустрічі для учнів початкових класів?
4. Напишіть етапи проведення ранкової зустрічі? Яка мета кожного етапу?
5. Які види діяльності проводять на кожному з етапів ранкової зустрічі?
6. Яка специфіка проведення ранкової зустрічі в онлайн-форматі?
7. Які академічні навички формуються під час проведення ранкових зустрічей?
8. Де можна проводити ранкову зустріч?
9. Яка роль вчителя під час проведення ранкової зустрічі?
10. На яких дисциплінах ви дізнались про ранкові зустрічі та специфіку їх проведення?

Додаток Б

Приклади вправ для розвитку емоційного інтелекту під час проведення ранкових зустрічей

Вправа «Блискавка»

Візьміть стікери, наклейте їх на ті частини тіла в яких живе гнів?

Вправа «Я вмію контролювати свій гнів»

1. Порахуйте до 10.
2. Повільно вдихайте повітря носом і видихайте через рот.
3. Згадайте смішну подію із вашого життя.
4. Уявіть себе на місці людини, на яку ви гніваєтесь.

Вправа «Хвилинка радості».

Намалюйте подію через яку ви відчували найбільшу радість у житті.

Групова робота «Школа Радості»

Побудуйте дім із цеглинок Lego. Усі цеглинки – чарівні. -Напишіть на цеглинках, що вам найбільше подобається у школі, в якій ви навчаєтесь, Щоб ви хотіли взяти із цієї школи до нової «Школи Радості»? Збережіть цеглинки і збудуйте свою школу, розкажіть, яка ваша школа.

Вправа «Сердечко»

Розфарбуйте одну половину сердечка. Подаруйте половину розфарбованого сердечка людині, перед якою ти б хотів вибачитися. Щиро попроси пробачення. Попроси її розфарбувати іншу половинку сердечка. З'єднайте ваші сердечка. Що ти відчуваєш?

Вправа «Страх у сміття!»

Намалюйте на окремому аркуші свій страх, які кольори ви використаєте? А тепер розірвіть малюнок на дрібненькі шматочки і викиньте у корзину для сміття. Що ви відчували?

Гра «Сміятися забороняється»

Гравці сідають у ряд. Ведучий стає перед ними. Його завдання полягає в тому, щоб по черзі підійти до кожного гравця і змусити його заговорити або посміхнутися. На це ведучому дозволяється витратити не більше однієї хвилини. Для досягнення мети він може використовувати все, що завгодно. Однак він не може торкатися ні до кого й, звісно, сам не має права говорити. Тим, кого треба розсмішити, не можна відвертатись й заплющувати очі. Якщо той, хто водить, домагається успіху, він міняється місцями з тим, кого змусив посміхнутись або заговорити.

Гра «Сонячний зайчик»

Сонячний зайчик зазирнув тобі в очі. Заплющ їх.

Він побіг далі по обличчю, ніжно погладь його долоньями: на чолі, на носі, на ротику, на щічках, на підборідді, погладжуй акуратно, щоб не злякати, голову, шию, животик, руки, ноги, він забрався за виворіт – погладь його і там.

Він не бешкетник – він любить і пестить тебе, а ти погладь його і подружися з ним.

Гра «Врятуй пташеня»

«Уяви, що в тебе в руках маленьке безпомічне пташеня. Витягни руки долоньями ввверх. А тепер зігрій його, повільно, по одному пальчику склади долоні, сховай в них пташеня, подихай на нього, зігріваючи своїм рівним, спокійним подихом, приклади долоні до своїх грудей, віддай пташеняті доброту свого серця і подиху. А тепер розкрий долоні і ти побачиш, що пташеня радісно злетіло, посміхнися йому і не сумуй, він ще прилетить до тебе!»

Сторітелінг «Де живуть емоції»

Складання казки “Де живуть емоції” ланцюжком по реченню.

- Запишіть героїв створеної казки.
- Підкресліть кольоровим олівцем ім'я героя, який вам найбільше сподобався.

Приєм «Асоціації»

Кожна група отримує емоцію. Потрібно за певний час дібрати якомога більше літературних персонажів або мультиплікаційних героїв, що асоціюються з цією емоцією. Перемагає команда, яка дібрала більше

Чарівне яблуко

Діти передають два яблука і говорять одному гарні теплі слова, а друге сварять, б'ють, кидають на підлогу.

Потім розглядаємо яблука в розрізі і зовні.

Робимо висновок, як наші слова впливають на внутрішній стан оточуючих.